

Nicolaus de Tombeur, O. E. S. A.

(1657-1736)

en zijn « Provincia Belgica »

INLEIDING

De ordeshistoricus P. Nicolaus de Tombeur (Tienen 21-8-1657-Leuven 23-5-1736) is vooral bekend als auteur van een groot werk over de geschiedenis van de oude Nederlandse, Keulse of Nederduitse Augustijnenprovincie en van haar talrijke kloosters, uitgegeven in 1727 te Leuven onder de titel *Provincia Belgica Ord. FF. Eremitarum S. P. N. Augustini, olim dicta Coloniensis et Inferioris Germaniae*. Dezelfde auteur heeft echter ook over hetzelfde onderwerp een meer uitvoerig onuitgegeven werk nagelaten, dat getiteld is: *Provinciae Belgicae, Coloniensis seu Inferioris Alemanniae Ord. Erem. S. P. Augustini Descriptio*. De uitgegeven *Provincia Belgica*, een foliant van 264 blz., is slechts een compendium van dit onuitgegeven handschrift, dat zes lijvige delen in-4° omvat, die nu berusten in het provinciaal archief van de Augustijnen te Gent samen met enige andere onuitgegeven werken van dezelfde auteur o. m. zijn *Annales Conventus Lovaniensis*, een uitgebreide geschiedenis van het Leuvense Augustijnenklooster in vier delen ¹⁾.

De zesdelige onuitgegeven *Provincia Belgica* van N. de Tom-

¹⁾ Genoemde werken van N. de Tombeur worden verder geciteerd onder de volgende afkortingen:

PB = *Provincia Belgica*... Lovanii, Typis M. van Overbeke, z. j. [1727].

PBD = *Provinciae Belgicae*... *Descriptio*. Ms. in-4°, 6 dln., bewaard in ABA (= Archief van de Belgische Augustijnenprovincie), fonds provincialia n. X.

ACL = *Annales Conventus Lovaniensis*. Ms. in-4°, 4 dln., bewaard in ABA, fonds Leuven n. I.

beur is een waardevolle bron van inlichtingen voor de historiografie van de Augustijnenorde in de Nederlanden en in het Rijnland. De auteur beschikte over een rijk bronnenmateriaal, dat nu grotendeels verloren is. Hij heeft hieruit belangrijke stukken gekopieerd en ook bij de zes banden van zijn handschrift meerdere oorspronkelijke dokumenten, geschriften van andere geschiedschrijvers en zeldzame drukwerkjes doen samenbinden, zodat die bewaard zijn gebleven.

Een gedetailleerde beschrijving van dit weinig bekend handschrift van N. de Tombeur is met een onderzoek naar de door hem gebruikte historische bronnen de voornaamste opzet van deze bijdrage. Vooraf delen wij de bijzonderste gegevens mede over zijn leven en over zijn werk.

I. ZIJN LEVEN

In 1716 heeft N. de Tombeur in een korte autobiografie de bijzonderste feiten uit zijn leven opgetekend ²⁾. Aan de hand van deze autobiografie, aangevuld met nieuwe gegevens uit andere bronnen o. m. uit de gedrukte doodsbrief van 1736, waarin heel zijn leven in Latijnse verzen verhaald wordt ³⁾, schetsen wij hier zijn curriculum vitae ⁴⁾.

Nicolaus de Tombeur werd op 21 augustus 1657 te Tienen geboren uit een adellijke familie. Zijn ouders waren Joannes de Tombeur en Barbara Mertens. Op dezelfde dag werd hij gedoopt in de parochiekerk van Sint-Germanus en ontving de doopnaam Nicolaus ter ere van de Italiaanse volksheilige St. Nicolaus van Tolent-

²⁾ ACL, II, 960-961.

³⁾ Lovanii, typis Joannis Jacobs, in platea Praepositi. Enkel folioblad, bewaard tussen de achterste schutbladen van ACL, I.

⁴⁾ De voornaamste uitgaven, waarin over N. de Tombeur gehandeld wordt, zijn: J. N. PAQUOT, *Mémoires pour servir à l'histoire littéraire des dix-sept provinces des Pays-Bas*, IV, Louvain 1764, 220-222; J. F. OSSINGER, *Bibliotheca Augustiniana*, Ingolstadii 1768, 893-894; E. REUSENS, *Documents relatifs à l'histoire de l'université de Louvain (1425-1797)*, V, Louvain 1889-91, 309-310 (= *Couvent ou collège des Augustins à Louvain*, in *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique*, 22 (1890-91), 283-284; J. WILS, *Obituaire des Augustins de Louvain*, in *Analectes*, 30 (1904), 391-392; Th. LOPEZ BARDON, *Monastici Augustiniani R. P. Fr. Nicolai Crusenii continuatio*, III, Valladolid 1916, 455-456; J. WILS in *Biographie nationale*, 25 (1930-32), 422-424.

tino, die toen ook in de Augustijnenkerk van Tienen vereerd werd ⁵⁾. In 1673 op 16-jarige leeftijd trad hij te Leuven in het Augustijnenklooster, nadat hij de humaniora gevolgd had in het Augustijnenkollege van zijn geboortestad evenals zijn oudere broer Hubertus ⁶⁾. Op 21 september 1673 werd hij te Leuven ingekleed en een jaar later op 25 september legde hij de plechtige kloostergeloften af. Na zijn professie studeerde hij filosofie te Brussel en theologie te Leuven en werd op 20 september 1681 priester gewijd. Als student in de theologie aan de Schola Augustiniana te Leuven, welke met de Alma Mater verbonden was, verdedigde hij op 18 juli 1678 en 23 november 1679 een openbare theologische tesis onder leiding van zijn professor P. Henricus Bellemans ⁷⁾. Op 6 oktober 1686 behaalde hij aan de universiteit van Leuven de graad van licentiaat in de theologie.

N. de Tombeur was achtereenvolgens leraar aan het Augustijnenkollege te Leuven van 1679 tot Pasen 1683 ⁸⁾, professor in de filosofie te Gent van mei 1683 tot augustus 1686, magister van de novicen in het algemeen noviciaatshuis van de Vlaamse provincie te Mechelen van augustus 1686 tot februari 1690, professor in de theologie in de priorij van de Reguliere Kanunniken van St. Augustinus te Groenendaal bij Brussel van februari 1690 tot oktober 1706, professor in de theologie aan de Schola Augustiniana te Leuven van oktober 1706 tot april 1709 ⁹⁾, toen hij in het provinciaal kapittel te Gent wegens ziekte ontslag nam als professor en benoemd werd tot provisitor en nadien in juli 1710 tot definitor als opvolger van P. Fulgentius Stevens, overleden te Amsterdam

⁵⁾ Zie N. TEEUWEN-G. DEKESEL, *Sint Nicolaas van Tolentino. Een volksheilige in Vlaanderen*, Gent 1946, 135-136.

⁶⁾ Ridder Hubertus de Tombeur, heer van Hampteau en Opheylissem, geboren te Tienen 27 maart 1649, overleed te Brussel 15 maart 1730 als lid van de Privé Raad van de landvoogdes Maria Elisabeth van Oostenrijk en oud-lid van de Grote Raad te Mechelen. Zie over hem L. GOFFIN in *Biographie nationale*, 25 (1930-32), 421-422.

⁷⁾ *Doctrina orthodoxa magni Ecclesiae Doctoris Augustini de Christo Verbi Dei Incarnato, ejusque Sacramentis in genere et in specie*. Lovanii, M. Hulle-gaerde, 1678. In-4°, 8 ongen. blz.; *Theologiae veritatis fabrica innixa inconcussis Ecclesiae columnis Augustino et Ambrosio*. Ibid. 1679. In-4°, 16 ongen. blz.

⁸⁾ ACL, IV, 142: « ... in quo docui A° 1679, 1680, 1681, 1682 et usque ad Pascha 1683, quo abii Gandavum ». Paquot, Wils en andere biografen schrijven foutief, dat hij reeds vanaf 1674 te Leuven onderwijs gaf.

⁹⁾ In 1706 bedankte hij voor een benoeming tot regens studiorum te Leuven, gedaan in het provinciaal kapittel te Mechelen. Zie ACL, II, 960.

op 8 juli 1710. Deze functies nam hij waar tot het volgende kapittel, gehouden in april 1712 te Brussel. Vanaf 1714 wijdde hij zich voornamelijk aan de vele historische opzoekingen, waarvan het resultaat bewaard is in enige uitgaven en vooral in zijn omvangrijke schriftelijke nalatenschap. Hij volbracht deze taak uit liefde voor zijn orde, provincie en klooster met een taai geduld ondanks de vele hevige pijnen, die hij jarenlang leed door het podagra. Tot in zijn laatste levensjaren, toen hij bovendien nog gekweld werd door een breuk en een ongeneeslijke kankerziekte, heeft hij de annalen van zijn provincie en van zijn klooster met een bevende hand bijgewerkt. Hij maakte zich ook verdienstelijk als predikant. In 1716 schreef hij in zijn autobiografie: « Podagrae doloribus amplius quam senio coactus, optat ut in annuntiando Dei verbo (quod in variis ecclesiis Antverpiae, Gandavi et Lovanii per Adventus et Quadragesimas praestitit) prodesse queat et suae proximorumque saluti invigilans in nidulo suo moriatur » ¹⁰). Op 22 september 1722 vierde hij te Leuven zijn gouden kloosterjubileum ¹¹). Bij die gelegenheid publiceerde zijn medebroeder en vriend P. Franciscus Pauwens een lang Latijns opdrachtsgedicht ¹²). Zijn gouden priesterfeest vierde hij op 20 september 1731. In het provinciaal kapittel te Mechelen in april 1733 werd hij ondanks zijn hoge ouderdom en zwakke gezondheid nog tot definitior van zijn provincie gekozen, maar het volgende kapittel, gehouden in april 1736 te Leuven, kon hij wegens zware ziekte niet meer bijwonen. Hij overleed op 23 mei 1736 te Leuven in de ouderdom van 79 jaren en werd in de kloosterkerk onder een zerk begraven ¹³). Tot aan zijn dood was hij trouw gebleven aan hetgeen hij in 1716 neerschreef: « ... et interim per-

¹⁰) ACL, II, 961.

¹¹) Bij die gelegenheid vernieuwde hij zijn kloostergeloften. Akte in *Liber professionum conventus hujus Lovaniensis* (1699-1795), f. 11r., bewaard in ABA, fonds provincialia n. 21.

¹²) *Epinicium admodum Reverendo ac Eruditissimo Patri, P. Nicolao de Tombeur, in Alma Universitate Lovaniensi S. Theologiae Licentiato et Professori emerito, quinquaginta annorum in Ordine Eremitarum S. P. Augustini integerrime exactorum Jubilaeum celebranti Lovanii in Templo PP. Augustinianorum die XXII. Septembris M.DCC.XXII.* Lovanii, Typis Joannis Baptistae Schellekens, è regione Academiae. Enkel folioblad, bewaard tussen de voorste schutbladen van ACL, I.

¹³) Het grafschrift en fragmenten uit de doodsbrieff publiceerde E. REUSENS, *Documents*, V, 310.

suasum mihi foret certissime, hanc esse vitae nostrae conditionem, ut non, nisi cum vitae termino, requiescere debeat a laboribus suis » ¹⁴).

II. ZIJN WERK

Uitgaven

Nicolaus de Tombeur heeft weinig uitgegeven. Als professor in de theologie te Leuven was hij voorzitter van enige thesen, die door zijn leerlingen verdedigd werden en ook in druk bewaard zijn gebleven ¹⁵). In 1710 publiceerde hij een handboek voor het toedienen van de Sakramenten van de Biecht en van de H. Eucharistie en voor het opdragen van het Misoffer ¹⁶), waarvoor de ordes-generaal Adeodatus Summanticus een bijzondere aanbeveling schreef in een brief van 3 september 1711 ¹⁷). In 1719 mengde hij zich in de pennestrijd tussen jansenisten en anti-jansenisten met een boekje ter verdediging van de bul Unigenitus van paus Clemens XI ¹⁸). Deze anonieme uitgave wordt soms toegeschreven aan zijn medebroeder P. Philippus van Wavre, maar volgens eigen getuigenis is N. de Tombeur zeker de auteur van dit polemisch werkje ¹⁹). In

¹⁴) ACL, I, 9r.

¹⁵) Zie J. WILS in *Analectes*, 30 (1904), 391.

¹⁶) *Praxis ritè administrandi Sacramenta Poenitentiae et Eucharistiae cum instructione de ritibus et caeremoniis in Sacrificio Missae servandis et cavendis abusibus...* Leodii, J. F. Broncart, 1710. In-8°, [6]+221+[4] blz. Zie X. DE THEUX, *Bibliographie liégeoise*, Bruges 1885, 440. Een vermeerderde uitgave (Editio secunda ab autore recognita et plurimum adaucta) verscheen in 1712 te Antwerpen bij Joannes Paulus Robijns. In-8°, 16+272+10 blz. Zie ook L. WILLAERT, *Bibliotheca Janseniana Belgica*, II, Bruxelles 1950, n. 7815 en 8028; *Bibliotheca Catholica Neerlandica Impressa*, Hagae Comitum 1954, n. 16901 en 17086. De onder n. 16877 vermelde Luikse editie van 1710 op naam van J. Opstraet is identisch aan het werk van N. de Tombeur, vermeld onder n. 16901. In de uitgave *Ritus servandi a sacerdotibus aliisque ministris in Missa privata et solemn*i, gedrukt te Mechelen door Laurentius Van der Elst in 1739, werd ook als appendix het traktaat van N. de Tombeur *De Ritibus et Caeremoniis* opgenomen in de laatste 32 blz.

¹⁷) Zie PB, 106-107 en de editie van 1712 van genoemd werk.

¹⁸) *Causa dispar inter oppositionem S. Cypriani, Carthaginensis Episcopi, contra rescriptum S. Stephani Papae, & inter oppositionem quorundam contra novissimam SS. DD. Clementis XI. Bullam Unigenitus, corde pacifico elucidata...* Lovanii, G. Stryckwant, 1719. In-8°, 68 blz. Zie PAQUOT, o. c., IV, 221.

¹⁹) Zie PB, 107. L. WILLAERT, o. c., II, n. 8830, 8852 en 8990 vermeldt dezelfde

1722 wijdde hij zijn eerste historische uitgave aan het leven van zijn dooppatroon St. Nicolaus van Tolentino. Het is een met aantekeningen verrijkte tekstuitgave van het *Vita S. Nicolai de Tolentino* van de middeleeuwse schrijver Jordanus van Saksen ²⁰⁾, ontleend aan zijn *Liber Vitasfratrum* ²¹⁾. Dit werkje, dat ook wegens de aantekeningen van belang is voor de geschiedenis van de eredienst van deze Heilige in de Zuidnederlandse provinciën, werd door de Gentse Augustijn P. Petrus Hoydonck in het Nederlands vertaald en uitgegeven te Gent in 1723 ²²⁾. Tenslotte publiceerde N. de Tombeur in 1727 zijn *Provincia Belgica*, waarover verder meer uitvoerig gehandeld wordt.

Handschriften

Meer omvangrijk is de handschriftelijke nalatenschap van N. de Tombeur. Behalve de zesdelige *Provincia Belgica*, waarvan de beschrijving volgt in het derde hoofdstuk, bezit het archief van de Belgische Augustijnenprovincie vier lijvige delen in-4° over de geschiedenis van het Augustijnenklooster te Leuven, getiteld: *Annales Conventus Lovaniensis Ord. FF. Eremitarum S. P. Augustini. Compilati per F. Nicolaum De Tombeur S. T. Licent. et ejusdem Conventus filium A^o 1716, aetatis suae 60, Religionis 44 et Sacerdotii 36*.

Volgens het oorspronkelijk plan van de auteur was dit werk volledig in twee delen, die hij in 1716 samenstelde, maar in 1720 heeft hij zijn werk aangevuld met een derde deel en in 1721 met een vierde deel. De twee eerste delen zijn doorlopend gepagineerd van 1 tot 1092, maar de oorspronkelijke paginering is zeer onregel-

uitgave driemaal, nl. onder de anoniemen, op naam van N. de Tombeur en op naam van Ph. van Wavre.

²⁰⁾ *Vita S. Nicolai de Tolentino Ecclesiae Latinae Thaumaturgi, per B. Jordanum de Saxonia Ord. Eremitarum S. P. Augustini cum insertis F. Petri à Monte Rubiano S. Nicolao coevi sodalis, a P. Nicolao de Tombeur S. Th. Licentiatò & in eodem Ordine Jubilario notis illustrata. Lovanii, Typis Guiljelmi Stryckwant, 1722. In-8°, 77+ [3] blz.*

²¹⁾ Kritische tekstuitgave door R. Arbesmann en W. Hümpfner, *Jordani de Saxonia O. E. S. A. Liber Vitasfratrum*, New York 1943 (Cassiciacum. American Series, vol. I). Jordanus van Saksen ontleende vooral aan het *Vita* van Petrus van Monte Rubiano, geschreven in 1326 en uitgegeven in de *Acta Sanctorum*, Sept. III, 644-664.

²²⁾ Zie beschrijving van deze uitgave in N. TEEUWEN-G. DEKESEL, *Sint Nicolaas van Tolentino*, Gent 1946, 68.

matig, vooral omdat de auteur bij de twee banden van zijn handschrift meerdere dokumenten, geschriften van andere auteurs en drukwerkjes heeft gevoegd, die niet altijd in de paginering zijn opgenomen, zodat beide delen in feite 1450 blz. tellen. De auteur volgt niet de kronologische geschiedschrijving van zijn klooster vanaf de stichting in 1236 tot in zijn tijd, maar heeft zijn werk verdeeld in 67 hoofdstukken volgens de verschillende onderwerpen, die hij systematisch behandelt en steeds verantwoordt met verwijzing naar de geraadpleegde bronnen. In het eerste deel beschrijft hij de stichting van het klooster, de plaats en ligging, de economische toestand, de bouw van de kerk, het meubilair, het H. Sakrament van Mirakel, de broederschappen, de relieken, de termijnhuizen of staties enz. In het tweede deel geeft hij voornamelijk in kronologische orde de namen van de prioren, subprioren, sakristas's, deputati, prokuratoren, regenten en professoren van de theologische school, prefekten van de Latijnse school en van de overleden medebroeders. Deze lijsten zijn meestal door anderen bijgehouden tot aan de opheffing van het klooster in 1796.

Het derde deel telt 340 bladen, genummerd van 1-509, en bevat uitvoerige aantekeningen over de talrijke misfundaties vanaf 1292 tot 1720, datum van de samenstelling van dit aanvullend deel, dat getiteld is: *Fundationes Anniversariorum, Missarum etc. earumque natura, onera, proventus, status, mutatio, immunitio et reductio in conventu Lovaniensi Ord. Erem. S. P. Augustini collectae et descriptae per F. Nicolaum De Tombeur eiusdem conventus filium A. 1720* ²³⁾.

Het vierde en laatste deel, geschreven in 1721 zonder titel, bevat allerlei aanvullende gegevens in verband met de geschiedenis van het klooster. Voorin is een waardevol oorspronkelijk handschrift gebonden van de Leuvense Augustijn P. Joannes Rivius († 1663) over de geschiedenis van het klooster vanaf de stichting in 1236 tot 1379 ²⁴⁾ en achterin zijn drie drukwerkjes bijgevoegd ²⁵⁾.

²³⁾ Een kopie van dit derde deel, geschreven door P. Bernardus Acquet († Tienen 1726), is bewaard in ABA, fonds Leuven n. 22. In folio, 482 blz.

²⁴⁾ Zie verder blz.

²⁵⁾ *Discursus de perpetuitate approbationum religiosorum ad excipiendum Confessiones & Praedicandum verbum Dei*. Gandavi, Judocus Doods, 1636 (In-4°, 2+102 blz.); *Motivum juris D. Nicolai du Bois, sacrarum litterarum Lovanii Regii & Primarii Professoris Appellantis à decreto M. Rectoris ad ipsam Universitatem, seu judicem alias competentem, in causa frequentationis Parochiarum, & prohibi-*

Dit deel telt 401 genummerde blz., maar de paginering is onregelmatig.

Behalve deze handschriften bezit het provinciaal archief te Gent nog een ander werk van N. de Tombeur, dat getiteld is: *Libri tres Sacristiae Lovaniensis, quorum primus incipit A. 1652. Cum notis aliquibus adiunctis per f. Nicolaum De Tombeur S. T. L. Conv. Lovaniens. filium A. 1721, aetatis suae 64, Religionis 48.*

Hierin zijn drie oorspronkelijke sakristieboeken van 1652, 1672 en 1682 opgenomen. Dit handschrift bevat 558 blz. in-4° en bevat o. m. een kataloog van de sakrista's en ook van de leken, die in 1674-1744 in de kloosterkerk begraven werden.

In het stadsarchief te Leuven berust een obituarium van het Leuvense Augustijnenklooster, samengesteld in 1714 door N. de Tombeur en door anderen aangevuld tot 1813 ²⁶). De titel luidt: *Elenchus PP. et FF. defunctorum ordinis Eremitarum S. P. Augustini conventus Lovaniensis filiorum aut qui hic obierunt ab anno foundationis 1236. Collectus per F. Nicolaum De Tombeur conventus filium anno 1714 ac per alios continuatus.*

Dit werk is geschreven op twee lange rollen van aan elkaar genaaide stukken perkament. De namen zijn op de rectozijde gerangschikt volgens maand en dag van overlijden en op de verso-zijde volgens de kronologische orde. Dit handschrift werd nauwkeurig uitgegeven door J. Wils ²⁷).

In een lijst van zijn onuitgegeven handschriften vermeldt N. de Tombeur ook een obituarium van de volledige Provincia Belgica ²⁸). Dit werk hebben wij niet teruggevonden, tenzij dit moet vereenzelvigd worden met de *Elenchus defunctorum Provinciae Belgicae*

tionis certi libelli per ipsum compositi super 45. propositionibus nuper à S. D. N. damnatis, & in praxi perniciosis. S. l. n. a. [1666]. (In-4°, 56 ongen. blz.); *Advertissement omme de P. P. Predick-Heeren, Carmeliten, ende Augustynen, Primitive Biddende Ordens der Stadt van Ghendt, Rescribenten ter eender zyde. Jegheens Kerck-Meesters, ende andere Regierders vande Cathedrale ende Parochiale Kercke van Ste Baefs, ende andere Parochiale Kercken der voornoemde Stadt, Heesschers by Requeste aende Majesteyt ghepresenteert den 23. November 1697. ende hier t'Hove ghesonden...* S. l. n. a. [1698 ?]. (In-4°, 48 blz.).

²⁶) Zie J. CUVELIER, *Inventaire des Archives de la Ville de Louvain*, II, Louvain 1930, 63, n. 4195.

²⁷) *Obituaire des Augustins de Louvain*, in *Analectes*, 30 (1904), 348-442.

²⁸) PBD, I, 427: « Conscript Catalogum Defunctorum Conventus Lovaniensis, dein totius Provinciae Belgicae ».

Ordinis Erem. S. Aug., geschreven door een andere hand op vijf rollen van aaneengeplakte stroken papier, die nu berusten in het archief van de Belgische Augustijnenprovincie te Gent. Deze vijf rollen, waarvan de eerste rol onvolledig is, bevatten de namen van 1146 leden van de *Provincia Belgica*, die in de periode van 12 maart 1671 tot 7 augustus 1719 overleden.

III. ZIJN ONUITGEGEVEN « *PROVINCIA BELGICA* »

De in 1727 te Leuven uitgegeven *Provincia Belgica* van N. de Tombeur is een compendium van dit onuitgegeven werk, zoals de auteur zelf op blz. 107 van genoemde uitgave aantekende in een lijst van zijn werken: « Descripsit etiam Provinciam Belgicam, & singula ejusdem Monasteria Tom. 8 Ms. quorum hoc opus praesens succinctum est compendium ». Van deze acht delen berusten nu de zes eerste delen in het provinciaal archief van de Augustijnen te Gent. Deze zes delen vormen volgens de oorspronkelijke opzet van de auteur een volledig werk. Dit blijkt uit de « Index generalium omnium, quae his tomis 6 Provinciae Belgicae continentur » in het voorwerk van het eerste deel. Hierin is er nog geen sprake van acht delen. De auteur vermeldt voor het eerst acht delen in 1720 in een lijstje van zijn handschriften: « Conscripsit Catalogum Defunctorum Conventus Lovaniensis, item totius Provinciae Belgicae. Descripsit Conventus Lovaniensis Annales Tom. 3. Item Provinciam Belgicam eiusque originem, progressum, Monasteria singula eorumque foundationes, Capitula Provincialia etc. Tom 8 in 4to » ²⁹⁾. Hieruit blijkt dus, dat N. de Tombeur, die in 1716-1717 zijn *Provincia Belgica* in zes delen samenstelde, dit werk vóór 1720 aangevuld heeft met een zevende en een achtste deel. Nadien schreef hij nog een derde aanvullend deel, zodat het volledige werk eigenlijk negen delen omvatte. Hij vermeldt die negen delen in een nieuw lijstje van zijn handschriften: « ... Provinciae Belgicae descriptionem compilavit Tom. novem comprehensam » ³⁰⁾. Deze drie aanvullende delen zijn in de vorige eeuw zoek geraakt. Na de opheffing van het Augustijnenklooster te Leuven in 1796, bleef het handschrift van N. de Tombeur in bewaring bij P. Petrus

²⁹⁾ PBD, I, 427.

³⁰⁾ ACL, II, 961.

Wirix, pastoor te Blanden bij Leuven, de laatste overlevende Leuvense Augustijn, die de zes eerste delen vermaakte aan het in 1834 herstelde Augustijnenklooster te Gent. De andere delen had hij rond 1844 aan medebroeders in de Hollandse Missie gezonden, vermoedelijk naar de statie « de Star » in de Spinhuissteeg te Amsterdam, maar reeds in 1864 bleken die delen bij navraag door de Gentse ordeshistoricus P. Ambrosius Keelhoff onvindbaar ³¹⁾.

Het eerste deel van de bewaard gebleven zesdelige *Provincia Belgica* handelt over de algemene geschiedenis van de Augustijnenorde met uitzondering van de laatste 108 blz., die een bio-bibliografisch repertorium van 138 schrijvers uit de Provincia Belgica bevatten, alsmede een lijst van de professoren van dezelfde provincie, die in de 17^e en 18^e eeuw theologie doceerden in kloosters van andere orden.

Het tweede deel geeft de algemene geschiedenis van de Provincia Belgica in 23 hoofdstukken. De Provincia Belgica of Provincia Flandriae was in de 17^e eeuw de officiële naam van de oude Provincia Coloniae of Inferioris Germaniae. Deze provincie werd in 1299 opgericht door splitsing van de Duitse provincie in vier provincies en omvatte het Rijnland, de Nederlanden en het prinsbisdom Luik. In 1679 werden de kloosters in het Duitse gebied van de Provincia Belgica afgescheiden en verenigd in een zelfstandige provincie onder de oude naam van Keulse provincie. In 1682 werd de Provincia Belgica opnieuw gesplitst in een Provincia Flandro-Belgica en een Provincia Gallo-Belgica ³²⁾. N. de Tombeur, die tot de Flandro-Belgica behoorde, beschrijft in dit tweede deel de algemene geschiedenis van de Provincia Belgica vóór en na de drievoudige verdeling. In de drie volgende delen bespreekt hij de geschiedenis van elk klooster afzonderlijk.

Het derde deel geeft de geschiedenis van de kloosters te Keulen, Leuven, Trier, Gent, Brugge en Luik.

Het vierde deel bevat de geschiedenis van de kloosters te

³¹⁾ A. KEELHOFF, *Geschiedenis van het klooster der eerw. Paters Eremyten Augustynen te Gent*, Gent 1864, 317.

³²⁾ Zie de provincieverdelingen met de lijsten der kloosters van elke provincie bij W. Hümpfner in *Lexicon für Theologie und Kirche*, I, Freiburg i. Br. 1930, 819-820 i. v. Augustiner-Eremiten. Minder bruikbaar is het overzicht van de provinciegeschiedenis door M. Th. Disdier in *Dict. d'Hist. et de Géogr. Ecclés.*, V, Paris 1931, 520-522, waarin vele fouten voorkomen o. m. « La province de Belgique, dite Flandro-Belge, naquit au XVe siècle » (sic!).

Mechelen, Dordrecht, Brussel, Doornik, Antwerpen, Aken, Hasselt, Middelburg, Ieper, Edingen, Maastricht, Haarlem, Enkhuizen, Appingedam bij Groningen, Marienthal bij Wesel, Bedburg en Wallerfangen.

Het vijfde deel handelt over de geschiedenis van de kloosters te Wesel, Bouillon, Hoei, Frauweiler, Rijsel, Bouvignes bij Dinant, Thionville, Diest, Herentals, Tienen, Douai, Dendermonde, La Bassée, Roeselare, Hillesheim, Bree, Valenciennes, Mühlheim, Rode, Lippstadt, Merten a. d. Sieg (Augustinessenklooster), Rös-rath, Saarlouis en over een reeks mislukte stichtingen.

Het zesde en laatste deel is volledig gewijd aan de provinciale kapitels en aan de provinciaals van de *Provincia Belgica*.

Elk deel is verdeeld in hoofdstukken. Na elk hoofdstuk volgen enige onbeschreven blz. voor latere aanvullingen, die wij in de beschrijving van het handschrift niet opgenomen hebben evenmin als de titels van de talrijke paragrafen, waarin de hoofdstukken van de twee eerste delen onderverdeeld zijn.

Elk deel is afzonderlijk gepagineerd. De zes delen samen tellen 3460 blz., maar de oorspronkelijke paginering is onregelmatig vooral omdat de auteur bij de zes banden van zijn handschrift meerdere dokumenten, geschriften van andere auteurs en drukwerkjes gevoegd heeft, die niet altijd in de paginering zijn opgenomen. In de beschrijving hebben wij dan ook naast de oorspronkelijke paginering een nieuwe foliering gevoegd. Volgens deze foliering telt het eerste deel 319, het tweede 293, het derde 284, het vierde 309, het vijfde 293 en het zesde 357 folios, samen 1855 folios of 3710 blz.

De zes delen zijn gebonden in hun oude banden van bruin leder. Het formaat is 210 op 65 mm. Het geschrift van de auteur is goed leesbaar behalve sommige aanvullingen, die hij op het einde van zijn leven met een bevende hand geschreven heeft. Hier volgt de beschrijving van elk deel van dit handschrift.

Vol. I. — F. 1r, titel: *Provinciae Belgicae, Coloniensis, seu Inferioris Alemanniae Ord. Erem. S. P. Augustini Descriptio*. Per Fr. Nicolaum De Tombeur S. Th. Licent. et eiusdem Ordinis Religiosum. Praefixo compendio praeliminari Ordinem universum concernente per Titulos et Paragraphos distincta. Tomus Ius. — F. 1r-lv: <Praefatio>. F. 2r-8r: *Index generalium omnium, quae his Tom. 6. Provinciae Belgicae continentur*. — F. 8v: <nota>.

1. (p. 1-17 = f. 9r-16r). *Dissertatio praeliminaris de Monachismo S. P. Augustini.*
2. (p. 21-54 = f. 18r-35v). *Praeliminaria Ord. Erem. S. Augustini universum concernentia.*

Bevat o. m. een lange lijst van auteurs, die « de rebus Ordinis » schreven en een verhandeling over de Saksische Observantenkongregatie, vooral in verband met de vraag « an Lutherus umquam fuerit Ordinis nostri membrum ? », welke de auteur ontkennend beantwoordt ³³⁾.

3. (p. 59-138 = f. 36r-65v). *De Regula S. Augustini.*

Op p. 91-117 is door een andere hand een anoniem traktaat *De obligatione Regulae et Statutorum* gekopieerd. Het is ontleend aan een werkje van P. Petrus Dierkens O. P., uitgegeven te Gent in 1667 onder de titel *Tractatus brevis de obligationibus regulae et constitutionum in sacris religionibus* ³⁴⁾. Op p. 135 volgt een onvolledig eksemplaar van een drukwerkje, getiteld: *Censurae, quibus S. Augustini auctoritas & doctrina, de Gratia potissimum & libero Arbitrio ac Praedestinatione, à Scriptoribus Societatis Nominis Iesu, perstringitur ac sugillatur. / Elogia, quibus S. Augustini auctoritas & doctrina, de Gratia potissimum ac Praedestinatione, à Romanis Pontificibus, Ecclesiasticis Synodis, orthodoxis Patribus, & illustribus Scriptoribus, extollitur ac comprobatur, oppositaeque in eam Censurae apertissime revincuntur* ³⁵⁾.

4. (p. 139-278 = f. 71r-140v). *De fructibus quos Ordo Augustinianus protulit Ecclesiae.*

Tussen p. 264-265 is een eksemplaar van een drukwerkje gebonden, getiteld: *Dissertatio historica de Privilegiis Regularium ad praedicandum Verbum Dei etc.* ³⁶⁾, ontleend aan de *Istoria del Concilio di Trento* van Pietro Sforza Pallavicino S. J.

5. (p. 281-286 = f. 142r-144v). *Inter Augustinianos viri illustres.*
6. (p. 289-353 = 146r-190v). *De Prioribus Generalibus etc.*

Bevat o. m. een lijst van de prioren generaals, door de auteur bijgehouden tot 1733 en door andere aangevuld tot 1866, verder lijsten van de pauselijke sakrista's, van de prokuratoren generaals, en van de assistenten. Tussen p. 353-354 is een drukwerkje van de Spaanse ordes-

³³⁾ Dezelfde onhoudbare stelling verdedigt ook A. KEELHOFF, *Martin Luther et les Augustins ou les Ermites de Saint-Augustin et la Congrégation de Saxe.* Louvain 1870.

³⁴⁾ Zie St. AXTERS, *Bijdragen tot een bibliographie van de Nederlandsche Dominikaansche Vroomheid*, in *Ons Geestelijk Erf*, 8 (1934), 50.

³⁵⁾ Vgl. L. WILLAERT, o. c., I, Bruxelles 1949, n. 2622.

³⁶⁾ S. l. n. a., 12 ongen. blz. in-4°.

historicus Thomas de Herrera gevoegd: *Breve Compendio de los Prelados Eclesiasticos y ministros de Sumos Pontifices y Principes. De quienes haze mencion en su Alfabeto Agustiniano el M. F. Tomas de Herrera...* En Madrid, Por Francisco Mareto, Año M.DC.XLIII. In-4°, 12+40 blz. ³⁷⁾.

7. (p. 354-356 = f. 192r-252v). *Additiones ad Anastasim Augustinianam P. Gratiani de Scriptoribus Ordinis nostri.*

Bevat een oorspronkelijk handschrift van de Keulse Augustijn P. Petrus Loy († Keulen, 23 april 1658), getiteld: *Additiones ad Anastasim Augustinianam, elaboratae per me Fr. Petrum Loy Augustinianum Germano-Coloniensem, dum Hispaniarum, Francia et Italiae provincias an. 1627, 28, 29 et 30 peragrarum.* In-4°, 61 fol. Dit handschrift is een belangrijke aanvulling van de eerste nog zeer onvolledige Augustijnse bibliografie, uitgegeven door de provinciaal Thomas Gratianus te Antwerpen in 1613 onder de titel *Anastasis Augustiniana, in qua scriptores Ordinis Eremitarum S. Augustini, qui abhinc saeculis aliquot vixerunt, una cum neotericis, in seriem digesti sunt* ³⁸⁾.

8. (p. 357-443 = f. 253r-307r). *De Scriptoribus Ordinis Provinciae Belgicae.*

Bio-bibliografie van 138 schrijvers, alfabetisch volgens de voornamen gerangschikt. Tussen p. 442-443 een eksemplaar van de gedrukte doodsbrief van P. Bernardus Desirant, overleden te Rome op 2 maart 1725 ³⁹⁾.

9. (p. 445-453 = f. 308r-312v). *De Professoribus Provinciae qui in exteris Religionibus Theologiam docuerunt.*
(p. 454-461 = f. 313r-317r). *Index Scriptorum Provinciae.*
(p. 463-464 = f. 319r-319v). *Index Coenobiorum exterorum, ubi docuimus.*

Vol. II. — F. 1r-3v: *Index tomi secundi... Collecta per F. Nicolaum De Tombeur S. T. L. Ordinis eiusdem, Conv. Lovaniensis 1716.*

1. (p. 1-9 = f. 4r-8r). *De statu Monasteriorum ante erectionem Provinciae.*
2. (p. 13-17 = f. 10r-12r). *De origine Provinciae Belgicae seu Coloniensis.*

³⁷⁾ Vgl. G. DE SANTIAGO VELA, *Ensayo de una Biblioteca Ibero-Americana de la Orden de San Agustín*, III, Madrid 1917, 593-594.

³⁸⁾ In-8°, [16]+178+[30] blz.

³⁹⁾ Herdrukt in A. KEELHOFF, *Histoire de l'ancien couvent des Ermites de Saint-Augustin à Bruges*, Bruges 1869, 256.

3. (p. 17-23 = f. 12r-15r). De Provinciae augmento.
4. (p. 25-70 = f. 16r-38v). Quibus usa sit Constitutionibus ?

Op p. 67-70 is door een andere hand geschreven: Quaedam maturè reflectenda supra Decreta Capituli Generalis Romae celebrati A. 1685, quorum urgetur per Provinciam Belgicam promulgatio.

5. (p. 71-110 = f. 39r-58v). De PP. Generalibus.

Bevat o. m. De visitatione PP. Generalium in hac Provincia; De Visitationibus Generalibus; De Vicariis seu Commissariis R^{mi} P. Generalis. Door een andere hand is op p. 87-102 geschreven: Illustrationes quorundam punctorum ex Constitutionibus Ord. FF. Eremit. S. Augustini pro Provincia Coloniensi in Capitulo privato Mechliniensi 11 Novembris 1627 celebrato, factae, et in Comitibus provincialibus Antverpiae habitis sub finem mensis Maij 1628 ab utroque Definitorio approbatae et confirmatae.

6. (p. 110-130 = 58v-68v). Provinciae Belgicae jura et privilegia.
7. (p. 139-150 = f. 73r-78v). Status Provinciae ante tumultus Belgicos.
8. (p. 151-174 = f. 79r-90v). Qualis Patrum nostrorum zelus in praedicando verbo Dei. De stationibus et terminis.

Bevat o. m. gegevens over het werk van de predikanten, over de termijnhuizen en de staties in de Hollandse Missie.

9. (p. 175-226 = 91r-116v). Status Provinciae calamitoso Belgicorum tumultuum tempore.

Bevat o. m. afschriften van brieven in april 1582 geschreven door de provinciaal Joannes Crabbe, door de rector van de universiteit te Leuven en door de magistraat van Leuven, bestemd voor het generaal kapittel te Rome in 1582, waarin de toestand van de provincie en van het Leuvense klooster in het bijzonder wordt uitgelegd; afschrift van een brief van de vikaris-generaal Laurentius de Villavicentio aan het generaal bestuur te Rome dd. 1 Maart 1566; afschrift van de benoemingsbrief van Cornelius de Bijte tot vikaris-generaal van de provincies van Keulen, Ierland, Engeland en Schotland door de generaal Alexander van Siena dd. 5 juni 1599.

10. (p. 227-229 = f. 117r-118r). Status Provinciae post sedatos tumultus.
11. (p. 235-259 = f. 121r-133r). Respirantis Provinciae incrementum.

Op p. 251-259 een kopie van het verslag van de provinciaal Georgius Maigret in 1625 ⁴⁰⁾.

⁴⁰⁾ Zie N. TEEUWEN, *De provinciaal Georges Maigret en zijn verslag over de*

12. (p. 263-278 = f. 135r-142v). Quibus mediis servata et stabilita fuerit regularis observantia.
13. (p. 279-281 = f. 143r-144r). Provinciae Belgicae propagatio quoad fratres.
14. (p. 282-297 = 144v-150r). Propagatio et multiplicatio Provinciae quoad monasteria.
15. (p. 299-306 = f. 153r-156v). De conventuum Provinciae Flandro-Belgicae benefactoribus.
16. (p. 315-330 = f. 161r-168v). Propagatio et incrementum Provinciae quoad studia altiora.
17. (p. 331-358 = f. 169r-182v). Concernentia Officiales Provinciae.
18. (p. 359-388 = f. 183r-198v). De Patribus graduatis in Provincia.
19. (p. 393-418 = f. 201r-212v). De Officialibus Conventuum.
20. (p. 419-430 = f. 213r-218v). Initium et progressus Gymnasiorum quoad studia literarum humaniorum.
21. (p. 431-439 = f. 219r-223v). De partitione Provinciae in tres distinctas.
22. (p. 441-554 = f. 224r-266v). De triplici schismate Provinciae.

Over de ernstige onenigheden in de provincie in 1649, 1667 en 1695. In verband met de onenigheid van 1667, veroorzaakt door P. Michael van Hecke zijn tussen p. 479-480 twee kleine uitgaven zonder drukkersadres gevoegd: *Species facti inter Adm. RR. Patres Diffinitorii Ord. S. Augustini Mechliniae congregatos, et Eximium P. M. Michaellem van Hecke, eiusdem Ord. S. T. Doctorem Duacensem et Professore Lovaniensem. Super concione habita ibidem in templo nostro die 10 Octob. An. 1667* (In-4°, 4 ongen. blz.); *Synopsis concionis ab Exim. P. Magistro Van Hecke, Ord. Erem. S. Aug. S. Th. Doctore ac Professore in Comitij Prov. Mechliniae, die 10 Octob. 1667* (In-4°, 2 ongen. blz.)⁴¹⁾. In verband met de onenigheid van 1695 tussen de rektor-provinciaal G. Wijnants en het definitorium bevatten p. 503-540 drie uitgaven zonder drukkersadres: *F. Guilielmus Wijnants S. T. L. Ordinis Historiographus, Provinciae Flandro-Belgicae Ord. FF. Eremitarum S. P. Augustini Rector Provincialis, omnibus Patribus et Fratribus dictae Provinciae spiritum obedientiae et intellectus* (In-4°, 16 ongen. blz.); *Responsio ad Epistolam Adm. R. P. Wijnants et causae inter Provinciam et dictum Patrem agitatae elucidatio* (In-4°, 16 ongen. blz.); *Dissertatio canonica de Excommunicationis moderamine ejusque post interpositam appellationem nullitate*. M.DC.XCV. Ondertekend: E Definitorio Patres. In-8°, 16 blz.

Vlaamse of Nederduitse Augustijnenprovincie in 1625, in *Augustiniana*, 1 (1951), 140-149.

⁴¹⁾ Zie L. CEYSSENS, *P. Michael Van Hecke op weg naar Rome*, in *Augustiniana*, 3 (1953), 65.

23. (p. 555-600 = f. 267r-289v). Catalogus Patrum et Fratrum Provinciae a. 1589, 1598, 1605, 1609, 1618. — p. 601-608 = f. 290r-293v blank.

Vol. III. — F. 1r: Contenta hoc tomo tertio... facta per F. N. De Tombeur S. T. L. Ord. Erem. S. Augustini Conv. Lovaniensis A. 1717. — F. 1v-7r blank. — F. 7v: nota.

1. (p. 1-79 = f. 8r-49r). Conventus Coloniensis.
2. (p. 89-213 = f. 54r-116r). Conventus Lovaniensis.

De tekst op p. 89-199 = f. 54r-110r is geschreven door een andere hand: *Chronicon Conventus Lovaniensis excerptum ex Annalibus Conv. eiusdem et compilatum per F. Nicolaum De Tombeur S. T. L. Conventus filium 1715*. Op p. 108-213 bijvoegingen voor de jaren 1759-1791.

3. (p. 217-228 = f. 118r-123v). Conventus Treverensis.
4. (p. 230-354 = f. 124-187v). Conventus Gandensis.
5. (p. 355-494 = f. 188r-258v). Conventus Brugensis.
6. (p. 497-543 = f. 260r-283r). Conventus Leodiensis. — p. 544-546 = f. 283v-284v blank.

Vol. IV. — F. 1r-2r: Contenta hoc tomo quarto. Descriptio... facta per F. Nicolaum De Tombeur S. T. L. Ord. Erem. S. Augustini Conv. Lovaniensis A. 1717. — F. 2v-3v blank.

1. (p. 1-55 = f. 4r-32r). Conventus Mechliniensis.
2. (p. 61-76 = f. 35r-42v). Conventus Dordracensis.
3. (p. 81-136 = f. 45r-72v). Conventus Bruxellensis.
4. (p. 141-198 = f. 75r-104v). Conventus Tornacensis.
5. (p. 199-267 = f. 105r-139r). Conventus Antverpiensis.
6. (p. 275-296 = f. 143r-153v). Conventus Aquisgranensis.
7. (p. 303-366 = f. 157r-188v). Conventus Hasselensis.
8. (p. 371-376 = f. 191r-193v). Conventus Middelburgensis.
9. (p. 379-412 = f. 195r-213v). Conventus Iprensis.
10. (p. 415-455 = f. 215r-230r). Conventus Angiensis.
11. (p. 457-537 = f. 231r-276). Conventus Mosae-Traiectensis.
12. (p. 541-543 = f. 278r-279r). Conventus Harlemensis.
13. (p. 549-551 = f. 282r-283r). Conventus Enchusanus.
14. (p. 552 = f. 283v). Conventus in Damme in Frisia.
15. (p. 554-563 = f. 284v-290r). Conventus Mariae-Vallensis.
16. (p. 567-586 = f. 291r-300v). Conventus Bethburgensis.

17. (p. 591-603 = f. 303r-309r). Conventus Walderfangensis. — p. 604 = f. 309v blank.

Vol. V. — F. 1r-3r: Contenta hoc tomo quinto. Descriptio...
per F. N. De Tombeur Conv. Lovan. — F. 3v blank

1. (p. 1-22 = f. 4r-14v). Conventus Wesaliensis.
2. p. 25-42 = f. 16r-24v). Conventus Bulloniensis.
3. (p. 57-74 = f. 32r-40v). Conventus Huensis.
4. (p. 79-92 = f. 43r-49v). Conventus Frauwilleranus. — p. 95-110 ontbreken.
5. (p. 111-126 = f. 51r-58v). Conventus Insulensis.
6. (p. 135-162 = f. 63r-71v). Conventus Boviniensis.
7. (p. 165-180 = f. 73r-80v). Conventus Theonis-Villanus.
8. (p. 181-199 = f. 81r-90r). Conventus Diesthensis.
9. (p. 201-218 = f. 91r-99v). Conventus Herentalensis.
10. (p. 221-239 = f. 101r-110r). Conventus Thenensis.
11. (p. 241-257 = f. 111r-119v). Conventus Duacensis.
12. (p. 261-313 = f. 121v-147v). Conventus Teneramundanus.
13. (p. 317-330 = f. 149v-156r). Conventus Basseanus.
14. (p. 333-368 = f. 157v-175r). Conventus Haesebroukanus.

Op p. 349-362 = f. 165v-175r: *Chronicon Conventus nostri Augustino-Haesebroucani a primis ejus exordiis usque ad presentem diem*, geschreven in 1719 door een andere hand.

15. (p. 371-396 = f. 176v-189r). Conventus Roelariensis.
16. (p. 403-418 = 192v-200r). Conventus Hildesemensis.
17. (p. 421-451 = f. 201v-216v). Conventus Breanus.
18. (p. 453-455 = f. 217v-218v). Conventus Valencenensis.
19. (p. 461-470 = f. 221v-226r). Conventus Confluentinus seu Vallis Molariae.
20. (p. 471-472 = f. 226v-227r). Conventus Rodensis.

Tussen p. 472-473 is een handschriftje van 2 ff. (= f. 227v-229r) gevoegd, geschreven door een andere hand, met aantekeningen over: De monasterio Augustiniano Lipstadii; De Conventu Bethburgensi; De Reliquiis S. Sebastiani Coloniae asservatis.

21. (p. 474-477 = f. 230r-231v). Conventus Lipstadiensis. — p. 476-477 zijn tweemaal genummerd.
22. (p. 476-484 = f. 232r-236r). Conventus Merthensis.
23. (p. 487-491 = f. 237v-239v). Conventus Roesradanus.

24. (p. 493-497 = f. 240v-242v). Conventus Saar-Ludovicensis.
 25. (p. 501-592 = f. 244v-290r). Loca nobis oblata aut de quibus
 obtinendis olim spes fuit. — p. 593-598 = f. 290v-293v blank.

Aantekeningen over onderhandelingen of aanbiedingen, gedaan in de 17^e eeuw, voor de stichting van een klooster of kollege in de volgende plaatsen: Namen, Bergen, Limburg (prov. Luik), Jametz, Quesnoy, Venraai, Le Petit Verneuil, Leuze, Hesdin, Peer, Oostende, Zinnik, Luik (Augustinessenklooster), Waremme, Thuin, Ronse, Herve, Loupoigne, Sittard, Ivoy, Grevenmacher, Marville, Hulchratz, Turnhout, Aarschot, Limal, Alseberg, Sint-Niklaas, 's-Gravenbrakel, Breda, Amsterdam, 's-Hertogenbosch, Sint-Truiden, Diksmuide, Heverlee ⁴²⁾ en Kassel ⁴³⁾.

Vol. VI. — F. 1r-3r blank. — F. 3v: Index tomi sexti. — F. 4r = p. 1, titel: Tabula chronologica Comitiorum seu Capitulorum, PP. Praesidentium, Provincialium et Rectorum Provinciae Coloniensis seu Belgicae, collecta ex vetustis Conv. Coloniensis, Lovaniensis, Brugensis, Mechliniensis, Aquisgranensis, Hasselensis, Wesi-liensis, Gandensis, Traiectensis etc. Annalibus. Item ex Registris PP. Generalium per F. Nicolaum De Tombeur S.T. L. Conv. Lovaniensis A. 1716.

1. (p. 2-24 = f. 4v-15v). Quaedam praenotanda de tempore Capituli Provincialis celebrandi.
2. (p. 25-390 = f. 16r-213v). Catalogus Priorum et Capitulorum Provincialium post erectam Provinciam.

Deze kataloog is door de auteur bijgehouden tot en met het provinciaal kapittel van de Provincia Flandro-Belgica te Mechelen in 1733. Op p. 403-408 = f. 220r-223v een anoniem drukwerkje, getiteld: *Epicedium admodum reverendi in Christo Patris Cornelii Curtii, Ord. Eremit. S. Augustini S. Th. Licentiat, Conventuum Ingolstadiensis, Pragensis S. Catharinae, Viennensis ex Priore: Provinciae Belgicae ex Magistro Provinciali: Bavaricae ex Visitatore Generali: Sac. Caesar. Maiest. Consilarii et Historiographi etc. S. C. Qui obiit VII. Id. Octob. M.DC.XXXVIII. Aetat. XLII. Lovanii, Typis Justi Coppenii, 1638. In-8°, 8 ongen. blz.* ⁴⁴⁾

⁴²⁾ Zie p. 577-598: « Compendium conceptae incorporationis Monasterii Heverlensis Caelestinorum et translationis in Ordinem fratrum Erem. S. Augustini instantanter petitae a Religiosis Caelestinis in Heverle professis A. 1624 ».

⁴³⁾ Zie p. 568-572: « Congregatio Montis Vulturis Eremitarum S. Antonii ». De Eremieten van St. Antonius op de Kassel Berg (Frans Vlaanderen) sloten in 1615 aan bij de Provincia Belgica, maar gingen in 1619 over naar de Minderbroeders Recollecten.

⁴⁴⁾ De auteur van dit dichtwerkje is P. Joannes Rivius. Zie PB, 105.

3. (p. 409-434 = f. 224r-238v). *Acta Capitulorum quorundam vetustorum*.

Oorspronkelijke acta van het provinciaal kapittel te Aken in 1552 (p. 409-412 = f. 224r-225v); afschrift van genoemde acta (p. 413-417 = f. 226r-228r). afschriften van de acta van de provinciale kapitels te Middelburg in 1571, te Mechelen in 1574 en te Brugge in 1577 (p. 418-434 = f. 228v-238v)⁴⁵).

4. (p. 437-604 = f. 240r-327v). *Excerpta ex Registris Generalium*.

Op p. 437-488 = f. 240r-269v een oorspronkelijk handschrift van de Leuvense Augustijn P. Augustinus de Backere († Antwerpen, 15 okt. 1654) met excerpta betreffende de provincie uit de registers van de ordesgeneraals uit de jaren 1387-1556, nu bewaard in het generaal ordesarchief te Rome onder reeks Dd 3-27, gekopieerd tijdens zijn verblijf te Rome van 20 okt. 1638 tot 4 okt. 1640. Op p. 489-570 = f. 270r-310v een kopie van dit handschrift door N. de Tombeur. Op p. 573-604 = f. 312r-327v volgt een ander oorspronkelijk handschrift met excerpta uit de registers van de generaals uit de jaren 1387-1438, geschreven door de Brugse Augustijn P. Gerardus d'Herbe († Brugge, 28 febr. 1722) tijdens zijn verblijf te Rome als sekretaris van P. Bernardus Desirant, die dit handschrift in 1716 uit Rome aan P. de Tombeur zond.

5. (p. 605-612 = f. 328r-331v). *Comitia Provincialia Provinciae Coloniensis seu Belgicae, in quibus Conventibus et quoties et quando celebrata, et qui Provinciales ?*

Overzicht van p. 25-390.

6. (p. 613-632 = f. 332r-341v). *Catalogus PP. Provincialium et Capitulorum Provinciae Belgicae seu Coloniensis*.

Lijst van 1252-1595, ontleend aan p. 25-390. Op p. 641 = f. 346r-357v volgt een bijgebonden drukwerkje: *Breve SS^{mi} D. N. Clementis Papae X Confirmationis et novae Concessionis Indulgentiarum etc. pro Archiconfraternitate Cincturatorum nuncupata S. Augustini et Sanctae Monicae sub Invocatione Beatae Mariae de Consolatione Bononiae erecta in Ecclesia S. Jacobi*. Romae, Ex Typographia Reverendae Camerae Apostolicae Anno Jubilei M.DC.LXXV. In-^o, 24 ongen. blz.

⁴⁵) De oorspronkelijke acta van deze drie kapitels zijn bewaard in ACL, II, 1021-1037. De oudste bekende kapittelakten van de provincie, nl. die van het kapittel te Mechelen in mei 1541, zijn bewaard in het generaal ordesarchief te Rome, Ff. 22, f. 934-945.

IV. ZIJN UITGEGEVEN « PROVINCIA BELGICA »

In 1727 publiceerde N. de Tombeur te Leuven bij Martinus van Overbeke zijn *Provincia Belgica*, waarvan hier een volledige bibliografische beschrijving volgt:

Provincia Belgica/Ord. FF. Eremitarum/S. P. N. Augustini/olim dicta/Coloniensis, et Inferioris Germaniae/Ejusdem origo, progressus,/regimen, fundamentum,/praerogativae, privilegia et incrementum,/cum/dissertatione praeliminari,/et compendiosa/monasteriorum singulorum/descriptione/chronologica/per/F. Nicolaum de Tombeur /Ejusdem Ordinis, & Provinciae S. T. L. & Jubilarium./

Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros. Eccli. 44./

Ut imitari non pigeat, quod celebrare delectat. Apud S. Aug. ser. 27. de SS./

Lovanii,/Typis Martini van Overbeke, apud Academiam./Cum approbatione./

In-folio (365×225mm.), [4]+255+[5] blz. Voorwerk: titel met blanke versozijde; [3]-[4]: *Praefatio*; 1-2: *Allegantur monumenta et auctoritates ex quibus desumpta sunt quae hic narrantur*. Tekst van 3-255, verdeeld in vier partes, nl. *Pars I. Dissertatio praeliminaris de S. Augustino, monasteriorum institutore, et cultore eiusque regula* (3-24); *Pars II. Provinciae Belgicae origo, progressus, regimen, fundamentum, praerogativae et augmentum* (25-94); *Pars III. Synopsis chronologica monasteriorum singulorum ordine temporis, cum descriptione compendiosa, annexis Scriptoribus, Benefactoribus & Sepulturis notabilioribus* (95-240); *Pars IV. Catalogus PP. Provincialium et Capitulorum Provinciae Belgicae, ex variis Conventuum Annalibus & RR. PP. Generalium Registris* (241-255). Nawerk: 1: *Approbatio Censorum*; 2-5: *Index libri*. De goedkeuringen zijn gegeven door de Leuvense professoren Antonius Rolliers en Balduinus De Housa O. E. S. A. (Leuven, 4 aug. 1723), door de provinciaal Jacobus van Bossuyt (Edingen, 25 april 1727) en door de boekencensor Hermannus Damen, deken van Sint-Pieters te Leuven (28 april 1727).

Op het titelblad ontbreekt de datum van uitgave. Uit een aantekening van de auteur in zijn *Annales Conventus Lovaniensis* staat het vast, dat dit werk in 1727 verscheen ⁴⁶⁾. Dit komt ook overeen met de datum van de twee laatste goedkeuringen, die van april 1727 dateren, hoewel het werk reeds eerder persklaar was, zoals

⁴⁶⁾ ACL, II, 961: « Anno 1727 praelo dedit librum, cui titulus Provincia Belgica ».

blijkt uit de eerste goedkeuring van 4 augustus 1723. In sommige exemplaren van deze uitgave is een appendix van twee blz. gevoegd, waarin gehandeld wordt over het kollege van Binche, dat de provincia Flandro-Belgica in 1727 overnam. Hierin wordt het jaar 1734 als uiterste datum vermeld, zodat deze appendix zeker na het verschijnen van het werk is bijgevoegd ⁴⁷⁾.

N. de Tombeur volgt in zijn uitgegeven *Provincia Belgica* dezelfde indeling als in zijn handschriftelijk werk. Na in de inleiding gewezen te hebben op de onvolledigheid van deze uitgave bij gemis aan voldoende bronnen en ook wegens de al te grote omvang van het onderwerp, geeft de auteur een lijst van de geraadpleegde on-uitgegeven geschriften en archiefbronnen, en handelt in het eerste gedeelte over het monachisme van Sint Augustinus en over zijn Regel. Dit eerste gedeelte is eigenlijk een algemene inleiding op het voornaamste onderwerp, nl. de geschiedenis van de Provincia Belgica en van haar kloosters. Deze geschiedenis behandelt de auteur in de drie volgende gedeelten, waarin deze uitgave verdeeld wordt, nl. in het tweede gedeelte de algemene geschiedenis van de Provincia Belgica, in het derde gedeelte de geschiedenis van elk klooster afzonderlijk en in het vierde en laatste gedeelte de geschiedenis van de provinciale kapittels. Het meest omvangrijke gedeelte is het derde, waarin de auteur de geschiedenis beschrijft van 48 kloosters, verdeeld in vier hoofdstukken zoals volgt ⁴⁸⁾:

I. *Monasteria Provinciae Belgicae*

1. (95 - 100) Hasselt (vóór 1236)	9. (159-162) Doornik (1319) ⁴⁹⁾
2. (101-112) Leuven (1236)	10. (163-166) Luik (1499)
3. (113-120) Mechelen (1242)	11. (167-172) Brussel (1589)
4. (121-126) Brugge (1250)	12. (173-174) Bouillon (1589)
5. (127-130) Ieper (vóór 1262)	13. (175-178) Antwerpen (1607)
6. (131-134) Edingen (1254)	14. (179-180) Herentals (1613)
7. (135-138) Maastricht (vóór 1271)	15. (181-184) Diest (1614)
	16. (185-186) Rijsel (1614)
8. (139-158) Gent (1295)	17. (187-188) Bouvignes (1614)

⁴⁷⁾ Zie N. TEEUWEN, *Notes sur le collège de Binche*, in *Annales de la Société d'Archéologie*, 7 (1940), 64-68.

⁴⁸⁾ Hierbij voegen wij de stichtingsdatum van elk klooster volgens de gegevens van N. de Tombeur met het nodige voorbehoud aangaande de oudste kloosters, waarvan de juiste stichtingsdatum niet met zekerheid vaststaat.

⁴⁹⁾ Het klooster van Doornik behoorde vanaf de stichting in 1319 tot 1590 bij de Franse provincie.

18. (189-190) Hoei (1614)	23. (199-200) Hazebroek (1630)
19. (191-192) Tienen (1615)	24. (201-202) Roeselare (1635)
20. (193-194) Douai (1621)	25. (203-204) Bree (1651)
21. (195-196) Dendermonde
(1627)	26. (205-206) Valenciennes
(1656)
22. (197-198) La Bassée (1627)	

II. *Monasteria Provinciae Belgicae deperdita*

1. (207) Rode (1042 ?) ⁵⁰⁾	4. (209) Damme (1394) ⁵¹⁾
2. (207-208) Middelburg (vóór
1292)	5. (209-210) Haarlem (1489)
3. (208-209) Dordrecht (1311)	6. (210) Enkhuizen (1490)
	7. (210) Horn (1679) ⁵²⁾

III. *Monasteria Provinciae Coloniensis (1679)*

1. (211-212) Marienthal
(759 ?) ⁵³⁾	7. (227-228) Hillesheim (vóór
1389)
2. (213-218) Keulen (1162 ?)	8. (229-230) Frauweiler (vóór
1480)
3. (219-220) Trier (vóór 1306)	9. (231-232) Rösrath (1672)
4. (221-222) Aken (1200 ?)	10. (233-234) Saarlouis (1683)
5. (223-224) Bedburg (vóór
1289)	11. (235-236) Merten (vóór
1217) ⁵⁴⁾
6. (225-226) Wallerfangen
(1306)	

IV. *Monasteria Provinciae Coloniensis deperdita*

1. (237-238) Lippstadt (1280)	4. (240) Mühlheim (vóór
1492) ⁵⁵⁾
2. (238) Thionville (1308)	
3. (238-239) Wesel (1332)	

⁵⁰⁾ Rode bij Brussel is een zeer twijfelachtige stichting, waarover niets met zekerheid bekend is en enkel vermeld wordt door J. Placentinus en J. B. Grammaye. De auteur merkt dan ook op: « Sed fides sit penes Authores: quia nihil inveni authenticè probatum in Annalibus Provinciae » (PB, 207).

⁵¹⁾ Het klooster van Appingedam bij Groningen behoorde bij de Saksische provincie en ging met de kloosters van Middelburg, Dordrecht, Haarlem en Enkhuizen na de invoering der Hervorming voor de Orde verloren. Zie over deze kloosters M. SCHOENGES, *Monasticum Batavum*, II, Amsterdam 1941, 22, 60, 64, 81, 131 en vermelde literatuur.

⁵²⁾ Horn bij Roermond is een mislukte stichting, die enkel vermeld wordt bij de provincieverdeling van 1679.

⁵³⁾ Het klooster van Marienthal bij Wesel kwam pas in 1256 tot stand. Zie J. RAMACKERS, *Marienthal, des ersten deutschen Augustinerklosters Geschichte und Kunst*, Würzburg, Augustinus-Verlag, 1954.

⁵⁴⁾ Het Augustinessenklooster van Merten a/d Sieg is het enige vrouwenklooster, waarvan de auteur de geschiedenis beschrijft.

⁵⁵⁾ Het klooster van Mühlheim (Ehrenbreitstein bij Koblenz) werd in 1487

Het vierde en laatste gedeelte van deze uitgave bevat de lijst van de provinciale kapittels en van de provinciaals vanaf de oprichting van de provincie in 1299 tot aan de drievoudige provincieverdeling van 1679 en 1682. Nadien zijn de lijsten van elke provincie afzonderlijk, nl. van de Flandro-Belgica, van de Gallo-Belgica en van de Keulse provincie, voortgezet tot en met het jaar 1724 ⁵⁶).

De uitgegeven Provincia Belgica van N. de Tombeur is een syntese van zijn handschriftelijk werk. Aan de geschiedenis van de meeste kloosters wijdt de auteur niet meer dan twee blz. Hierdoor is deze uitgave minder bruikbaar dan het breder opgezet handschriftelijk werk. In de inleiding verklaart de auteur dan ook aan zijn lezers, dat deze geschiedenis slechts een vluchtige schets is « rudi quasi penicillo delineata ». Hij schrijft dit tekort toe aan onvoldoende bronnen en hoopt dat na hem een andere beter ingelichte historicus een meer akkurate en meer volledige geschiedenis van de Provincia Belgica zal schrijven, waarvoor dan zijn werk als uitgangspunt zou kunnen dienen: « Tum demum occasionem daturus forsitan, ut alius quispiam plenius instructus, magis accuratam, & completam scribat Provinciae historiam hactenus desideratam » ⁵⁷). De auteur heeft evenwel zijn zeer uitvoerig handschrift, dat een rijk bronnenmateriaal bevat, al te beknopt uitgegeven. Intussen is de uitgegeven Provincia Belgica van N. de Tombeur nog steeds het enige werk, dat een goed overzicht geeft van de uitgebreide geschiedenis van de oude Nederlandse Augustijnenprovincie en van haar talrijke kloosters. Als zodanig behoudt het nog steeds zijn historische waarde, al is sindsdien deze uitgave door meer recente detailstudies, kloostermonografieën en tekstuitgaven van oude geschriften en documenten in vele punten verouderd ⁵⁸).

gesticht door de Saksische Kongregatie. Zie over de kloosters in het Duitse gebied o. m. W. HÜMPFNER, *Aeussere Geschichte der Augustiner-Eremiten in Deutschland*, in *St. Augustin (430-1930)*, Würzburg, 1930, 147-196 en R. ARBESMANN, *Die Augustiner-Eremiten in Deutschland*, Würzburg 1934.

⁵⁶) De lijst van de Flandro-Belgica is na 1724 tot en met het laatste kapittel, gehouden in 1793 te Gent, voortgezet in een handschrift, gebonden bij een exemplaar van PB, bewaard in de bibliotheek van het Augustijnenklooster te Gent. De volledige lijst werd uitgegeven door A. KEELHOFF, *Geschiedenis*, 279-286.

⁵⁷) PB, [4].

⁵⁸) De voornaamste literatuur betreffende de Vlaamse kloosters, verschenen sedert 1800, is opgenomen door L. DE WACHTER, *Repertorium van de Vlaamse Gouwen en Gemeenten*, Antwerpen 1942-1953, 5 dln. Zie ook *Augustiniana*, 1 (1951), 48 v. v., 140 v. v.; 4 (1954), 9-10.

V. DE BRONNEN VAN ZIJN « PROVINCIA BELGICA »

N. de Tombeur beschikte voor de samenstelling van zijn *Provincia Belgica*, zowel van het handschriftelijk werk als van de beknopte uitgave, over belangrijke bronnen, die nu grotendeels verloren zijn. Vooral voor de zeventiende eeuw, toen deze provincie een hoogtepunt van bloei kende en de geschiedenis in talrijke uitvoerige kloosterkronieken werd vastgelegd ⁵⁹⁾, is hij zeer goed gedokumenteerd. Hij verzamelde zijn bronnenmateriaal door persoonlijk onderzoek in het provinciaal archief te Brussel en in sommige kloosterarchieven o. m. te Gent en te Brugge, waar hij in mei 1716 vertoefde. Het is evenwel niet juist, zoals Keelhoff beweert, dat hij van klooster tot klooster reisde om ter plaatse de archieven te onderzoeken ⁶⁰⁾. De meeste onuitgegeven geschriften en archiefstukken ontving hij in zijn klooster te Leuven vanuit verschillende kloosters door bemiddeling van medebroeders, die belang in zijn werk stelden, o. m. van P. Nicolaus van den Reydt, prior te Maastricht, P. Bernardus Desirant, professor te Rome, P. Nicolaus Girken, provinciaal van de Keulse provincie, P. Fulgentius Heuschen, prior te Aken. Bovendien beschikte hij in het Leuvense klooster, dat in de 16^e eeuw tijdens de Nederlandse Beroerten gespaard bleef, over een goed voorziene bibliotheek ⁶¹⁾ en een rijk archief, hoewel hij in zijn *Annales Conventus Lovaniensis* fel klaagt over de nalatigheid van sommige voorgangers, die waardevolle geschriften en documenten lieten verloren gaan ⁶²⁾.

Een der verdiensten van N. de Tombeur als historicus is, dat hij steeds nauwkeurig zijn gegevens verantwoordt door voortdurende verwijzing naar de geraadpleegde bronnen. Hij doet dit in de vorm van afkortingen, die hij in zijn *Annales Conventus Lovaniensis*, waar hij een lange lijst van de gebruikte bronnen geeft, verant-

⁵⁹⁾ In het provinciaal kapittel te Leuven in 1631 werd bepaald: « Sit in omnibus Conventibus aliquis, qui res memorabiles praeteriti temporis vel praesentis, à Fratibus gestas, libris consignet; sicut & memorias Patrum, & Fratrum defunctorum ». Zie PB, 4.

⁶⁰⁾ *Geschiedenis*, 317.

⁶¹⁾ Zie *Catalogus Bibliothecae renovatus 1771*. Hs. in-folio, 588 bz., bewaard in ABA, fonds Leuven n. 35.

⁶²⁾ ACL, I, 4-7: « Unde interierint pleraque vetustatis Monumenta ? ».

woordt ⁶³⁾. De *Provincia Belgica* is voornamelijk een compilatiewerk, waarin de auteur de historische gebeurtenissen zonder kritiek of kommentaar mededeelt, zoals hij die in zijn bronnen vond. In sommige gevallen wijkt hij van deze werkmethode af en verwerkt zijn gegevens in een meer persoonlijke studie, maar dan is hij niet altijd vrij te pleiten van een zeker chauvinisme, waarbij de Jezuïeten het soms moeten ontgelden. Deze houding is te verklaren uit de rivaliteit tussen de Augustijnen en de Jezuïeten op onderwijsgebied in de 17^e en begin 18^e eeuw.

In de *Provincia Belgica* publiceert N. de Tombeur de lijst van de voornaamste bronnen, die hij raadpleegde ⁶⁴⁾. Wij laten die lijst hier volgen en voegen er enige uitleg bij over de handschriften, die wij konden terugvinden, alsmede enige aanvullingen uit de meer uitvoerige, maar minder goed geordende lijst, die de auteur in zijn *Annales Conventus Lovaniensis* geeft.

1. Excerpta è Registris PP. Generalium ab ann. 1387 ad supplenda Registra Provinciae Belgicae per P. Augustinum Backerium Conventus Lovaniensis Filium, ut ex caractere patet: dum moraretur Romae à 20. Octobris 1638 usque ad 4. Octobris 1640. Quae Originalia vidi, & revolvi in Conventu Lovaniensi.

Het origineel hs. (in-4°, 50 blz.) van P. Augustinus de Backere († Antwerpen, 13 okt. 1654) met excerpta uit de registers van 1387-1556 is gebonden bij PBD, VI, 437-488 samen met een kopie door N. de Tombeur (PBD, VI, 489-570) en met een ander origineel hs (in-4°, 32 blz.) van P. Gerardus d'Herbe († Brugge, 28 febr. 1722) met excerpta uit de registers van 1387- 1438 (PBD, VI, 573-604), dat P. Bernardus Desirant in 1716 uit Rome aan P. de Tombeur zond. De oorspronkelijke registers van de generaals, die nu berusten in het ordesarchief te Rome onder reeks Dd, heeft P. de Tombeur niet ingezien, maar van deze excerpta betreffende zijn provincie heeft hij een ruim gebruik gemaakt.

2. Registra Originalia PP. Provincialium hujus Provinciae per me attentè relecta.

Deze registers, waaraan de auteur vele gegevens ontleende, waren bewaard in het provinciaal archief te Brussel, maar zijn nu zoek

⁶³⁾ ACL, I, 9-28: « Index Monumentorum vetustorum », zowel van ACL als van PBD.

⁶⁴⁾ PB, 1-2. Herdrukt in *Ons Geestelijk Erf*, 3 (1929), 395-397 in een artikel van Pr. JANSEN, *Onuitgegeven werken van Augustijner-Eremieten uit de Belgisch-Nederlandsche Provincie*.

geraakt. In ACL, I, 26-28 vermeldt hij zestien registers uit de jaren 1589-1673. Het oudste register, begonnen op 10 juni 1589 en voortgezet tot 13 april 1616, was getiteld: *Primum Registrum Provinciae Coloniensis Ord. FF. Erem. S. Patris Augustini, a tempore dispersionis Fratrum ratione grassantium haereseon*.

3. Liber in folio conscriptus à P. Judoco Reyngout, Conventus Brugensis olim Priore & Provinciale, qui in Ordine professus est an. 1520, quem an. 1716 Brugis existens totum perlegi.

Deze Vlaamse kroniek van het Brugse kloosters, samengesteld door P. Judocus Reyngout († Brugge, 19 mei 1576), hebben wij niet teruggevonden. Hierover schrijft N. de Tombeur in ACL, I, 25: « Extat Brugis Liber in folio conscriptus manu propria P. Judoci Reyngout, cuius initialia verba sunt fol. 2. Geordineert naert Jaer 1557... In fine libri fol. 240v ita subscribit quod ita contigerunt testimonio affirmo fr. Judocus Reyngout Prior » ⁶⁵).

4. Libellus in 4to cui titulus de Ordine Eremitarum S. Augustini collectus per P. Thomam Gratianum Leodii & Bruxellis iterato Priorem & Provincialem, qui Leodii professus est 3. Septembris 1572. Eundem libellum, sicuti alia multa vetustatis instrumenta, pro suo erga Annales zelo, suppeditavit P. Nicolaus Vanden Reydt Conventus Hasselensis, Trajecti quartum Prior, & nunc Provinciae Definitor.

Dit hs. (in-4°, 168 ff.) is bewaard in de Kon. Bibl. te Brussel onder n. 5022 en werd beschreven door J. VAN DEN GHEYN, *Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque Royale de Belgique*, VI, Bruxelles 1906, 53, n. 3643. Dit hs. werd voortgezet door P. Joannes Rivius en bevat o. m.: *Chronicon capitulorum Provincialium atque etiam aliquorum priorum Provincialium et localium provinciae Coloniensis ordinis Eremitarum S. Augustini* (ff. 75-158). P. Nicolaus van den Reydt († Hasselt, 12 mei 1747) bezorgde ook aan P. de Tombeur de dokumenten, die bewaard zijn in ACL, II, 1001-1037 en in ACL, I, 20 vermeld worden als volgt:

Subministravit quaterniones quinque colligatos, in quibus continentur Acta Originalia Visitationum per P. M. Christophorum Santotisium Vicarium Generalem A. 1569, 1570 et 1574. Zie ACL, II, 1001-1010 en 1015-1020. Item Leges Studentium praescriptas A. 1570 propria ipsius manu signatas et apposito sigillo. Zie ACL, II, 1011-1015.

Item continentur Acta Capituli Midelburgensis de A. 1571 et Mechliniensis A. 1574. Insuper Acta Capituli seu Congregationis Septemvirae Brugis habitae A. 1577. Zie ACL, II, 1021-1037 ⁶⁶).

⁶⁵) Zie over hem in A. KEELHOFF, *Histoire*, 210-212.

⁶⁶) N. van den Reydt bezorgde ook aan P. de Tombeur handschriftelijke

5. Annales Conventus Lovaniensis per P. M. Joannem Rivium Sacrae Theologiae Doctorem, aliosque.

Het origineel hs. (in-4°, 132 ff.) van P. Joannes Rivius († Regensburg, 1 nov. 1663) is gebonden bij ACL, IV. De titel luidt: *Rerum Coenobii Lovaniensis Ordinis Eremitarum S. P. Augustini, aliarumque intercurrentium, Saeculum primum, Liber primus*. Het tweede deel (saeculum secundum, liber secundus) begint op f. 86v en eindigt op f. 132v met het jaar 1379, zodat de auteur dit werk niet voltooid heeft. Dit waardevol hs. bevat de uitvoerige geschiedenis van het Leuvense klooster vanaf de stichting in 1236 tot 1379 alsmede talrijke afschriften van dokumenten uit de 13^e en 14^e eeuw o. m. van de pauselijke bul *Quoniam ut ait Apostolus* van paus Innocentius IV dd. 26 april 1244 naar een authentiek eksemplaar uit het archief van het Leuvense klooster ⁶⁷⁾.

In PBD, III, 89-213 is een compendium bewaard van de *Annales Conventus Lovaniensis*, samengesteld door N. de Tombeur. De titel van dit compendium, dat geschreven is door een andere hand, luidt: *Chronicon Conventus Lovaniensis excerptum ex Annalibus Conv. eiusdem et compilatum per F. Nicolaum De Tombeur S. T. L. Conventus filium 1715*. De bronnen, die de auteur voor de samenstelling van dit werk gebruikte, vermeldt hij in ACL, I, 9-15. Deze zijn ontleend aan het archief van het Leuvense klooster. Een groot gedeelte van dit archief, nl. ongeveer 250 oorkonden van 1261-1701 en 23 registers en bundels, ging in mei 1940 verloren in de brand van de universiteitsbibliotheek te Leuven ⁶⁸⁾. De rest is bewaard in het stadsarchief te Leuven ⁶⁹⁾, in het rijksarchief te Brussel ⁷⁰⁾, in het archief van de Sint-Jacobskerk te Leuven ⁷¹⁾ en in ABA, waar nog 68 oorkonden uit de 16^e-18^e eeuw en 37 registers bewaard zijn o. m. de volgende geschriften, die N. de Tombeur vermeldt in zijn bronnenlijst:

n. 30. *Liber resolutionum*. In-folio, 1631-1662, 218 blz. De rest van dit

aantekeningen van P. Joannes Rivius: « Misit pariter paginas quasdam et scedas manu P. M. Rivii conscriptas in quibus continebatur excerpta varia ex Regestis Conventuum Brugensis, Hasselensis, Gandensis, Leodiensis, Iprensis », vermeld in ACL, I, 20-21.

⁶⁷⁾ Een kopie van dit hs. van P. Joannes Rivius was tot 1914 bewaard in de universiteitsbibliotheek van Leuven. Zie J. WILS in *Analectes*, 30 (1904), 354.

⁶⁸⁾ Zie L. LE CLERCQ, *Inventaire sommaire des archives de l'église collégiale de Saint-Pierre et des Augustins à Louvain*, Malines 1940, blz. x. (Overdruk uit *Annuaire du clergé de l'archidiocèse pour 1940*).

⁶⁹⁾ Zie J. CUVELIER, *Inventaire des archives de la ville de Louvain*, II, Louvain 1930, 63-64, n. 4195-4201.

⁷⁰⁾ Zie A. D'HOOP, *Inventaire des archives ecclésiastiques du Brabant*, IV, Bruxelles 1929, 275, n. 14907-14915.

⁷¹⁾ Zie J. WILS, *Le Sacrement de Miracle de Louvain*, Louvain 1905, 7.

register heeft N. de Tombeur zelf benut, nl. blz. 220-285: *Chronicon conventus Lovaniensis*; blz. 322-331: *Catalogus PP. Provincialium Provinciae Belgicae seu Coloniensis*; blz. 332-338: *Catalogus PP. Priorum Conventus Lovaniensis*.

n. 31. *Liber resolutionum*. In-folio, 1664-1796, 277 blz. Achterin zijn resoluties uit de jaren 1649-1659 ingeschreven (14 blz.).

n. 32. *Liber convocationum seu congregationum quatuor Ordinum Mendicantium civitatis Lovaniensis anno 1666*. In-folio, 1666-1731. Achterin: *Consuetudines in conventu nostro Lovaniensi hactenus per annum observatae* (1720).

n. 33. *Registrum reddituum fundatorum ab Eximio Patre Joanne vanden Brande Augustiniano in commodum quatuor conventuum Ordinis S. Augustini per provinciam Coloniensem, scilicet Mechliniensis et Diesthensis, Brugensis et Traiectensis, factum in maio anni 1642 per F. Arnoldum Danckaerts*. In-folio, 1642-1794⁷²⁾.

n. 34. *Liber Fratrum Depositariorum Conventus Lovaniensis Ord. FF. Eremitarum S. Augustini. Liber expositorum*. In-folio, 1650-1794, 292 blz.

Idem. *Liber receptorum*. In-folio, 1650-1796, 276 blz.

n. 36. *Inventarium rerum ecclesiasticarum conventus nostri Lovaniensis anno 1630*. In-4°, 1630. Met latere aanvullingen.

n. 37. *Recepta et exposita bursarum P. Mag. Joannis Brantii et R. D. Joannis Caesmans*. In-folio, 1709-1796.

n. 42. *Liber Professionum Conventus hujus Lovaniensis inchoatus anno 1699, 1^a Xbris*. In-4°, 1699-1795.

n. 42bis. *Register ende manuale des Godshuys vande Augustijnen der stad van Loven van al die goederen, renten, cynsen etc. als 't clooster van de Augustijnen is hebbende binnen ende buyten Loven. Vernieut ende geschreven door fr. Joannes Conckelberghe Procurator anno 1610*. In-8°, 234 blz.

n. 43. *Manuale geschreven vuyt Registerboek van de Augustinen binnen Loven vande renten, chysen, landen, bempden ende bossche ende huysen als die voors. Augustinen syn hebbende ende treckende binnen ende buyten Loven, gheschreven door fr. Joannes Conckelberge int jaer seshienhondert ende vierentwintich*. In-8°, 1624⁷³⁾.

n. 44. *Chysen ende renten als 't Godthuys vanden Augustijnen binnen der stadt van Loven iaerelycx hebbende is binnen ende buyten Loven geleghen, geschreven bij mij Broeder Peeter Dries Procurator des selffs Godthuys vanden Augustijnen voorscreven int jaer ons heeren Jesu Christi 1608 den achsten dach van October*. In-8, 1608.

⁷²⁾ P. Joannes van de Brande († Mechelen, 17 sept. 1652) stichtte namens zijn familie een studiebeurs voor een student uit genoemde kloosters te Leuven.

⁷³⁾ De onroerende goederen van het klooster van Leuven werden in 1781-1792 door R. Wirix, landmeter te Leuven, in kaart gebracht in een mooi land- of kaartboek, bewaard in ABA, fonds Leuven n. 21. In-folio, 624 bz. Het klooster-domein was in 196 percelen verdeeld, samen ongeveer 166 bunders groot.

n. 45. *Chysen ende renten als 't Godshuys vande Augustynen binnen der stadt van Loven jaerl. heffede es binnen ende buyten Loven gelegen.* In-4°, 1572, 86 ff.

n. 46. *Renten ende chysen als ons convent vande Augustinen binnen Loven jaerlicx is treckende op diverse panden ende personen binnen deser stadt Loven, geschreven door fr. Joannes Conckelberge Rentier des voors. convents int jaer 1626.* In-4°, 1626, 154 blz.

n. 47. *Manuale pro redditibus et censibus forensibus.* In-8°, 1714, 58 blz.

n. 50. *Liber Capitulorum, Congregationum et Visitationum Provinciae Coloniensis Erem. S. Augustini.* In-4°, 1589-1647, 363 blz. (= fonds provincialia n. 1). Dergelijke registers, waarin de acta van de provinciale kapittels, de brieven van de generaals en provinciaals, de dekreten van de visitatoren enz. zijn opgenomen, en waaraan N. de Tombeur vele gegevens ontleende, werden in elk klooster bijgehouden en zijn nog in verschillende archieven bewaard. In ABA, fonds provincialia n. 1-9, berust een volledige kollektie van 1589-1794, afkomstig uit de kloosters van Leuven (n. 1: 1589-1647 en n. 6: 1729-1785), van Mechelen (n. 2-5: 1647-1793, 4 vol.), van Diest (n. 7: 1726-1794) en van Dendermonde (n. 8: 1630-1670 en n. 9: 1730-1793). In de Kon. Bibl. te Brussel berusten onder n. II. 1243 twee registers uit het klooster van Bree met de kapittelakten enz. van 1680-1739. Zie VAN DEN GHEYN, *Catalogue*, VI, 53-55, n. 3644. Een ander register uit het klooster van Bree en een register uit het klooster van Hasselt zijn bewaard in het Rijksarchief te Hasselt, terwijl het Rijksarchief te Gent een register bezit, afkomstig uit het klooster van Gent, met de acta van 1658-1687 (fonds Augustijnen, n. 4).

6. *Registrum Conventus Brugensis, collectore P. M. Joachimo Brulio S. T. Doctore Conventus Disthensis Filio. Item liber Sacristiae cui titulus: Quaedam annotatae, ex quo admissi sumus ad Civitatem Brugensem, conscriptum à P. Francisco Carion olim ibidem Priore. Et P. Adriani Pelsmaeker. Item liber convocationis PP. Mendicantium Brugis, qui incipit à convocatione prima habita an. 1377. 5 Novembris, aliaque Monumenta vetusta ejusdam Conventus mihi exhibita à P. Gerardo D'Herbe S. T. L.*

Geen enkel van de vermelde handschriften hebben wij kunnen terugvinden, hoewel het archief van het Brugse klooster grotendeels bewaard is in ABA. De inventaris, uitgegeven door A. KEELHOFF, *Histoire de l'ancien couvent des Ermites de S. Augustin à Bruges*, Bruges 1868, 317-340 omvat 474 nummers, waaronder een groot aantal middeleeuwse oorkonden vanaf 1286.

P. Gerardus d'Herbe bezorgde ook aan P. de Tombeur « copiam quandam propria sua manu conscriptam, cui titulus: Extractum ex Elencho Conventus nostri Brugensis compilato A. 1697 ab Eruditiss. P. Jacobo Willemaert Exprovinciali, continente omnia Capitula Pro-

vincialia Provinciae nostrae Belgicae etc. quantum ex Annotatis antiquorum Patrum praesertim Reijngout, Carlier et Brulii colligere potuit » ⁷⁴).

Uit Diest ontving P. de Tombeur een origineel hs., getiteld: *Catalogus Priorum et Capitulorum Provincialium ex vetustis Scriptis Conventuum Hasselensis et maxime Brugensis, collectus Authore P. M. Joachimo Brulio*. De tekst van dit hs. is bewaard in de bibliotheek van het Augustijnenklooster te Gent, geschreven door de auteur in 1646 op 10 blz. papier, die gebonden zijn bij een exemplaar van het *Monasticon Augustinianum* van Nicolaus Crusenius. Deze lijsten zijn door anderen bijgehouden tot het jaar 1718.

7. Liber vetustus in folio, cui titulus: Liber memoriarum Conventus Gandensis vulgo dictus de Slaepere. Item collecta quaedam & notitiae in Crusenium per P. Cornelium Dielman Jubilarium & c. Quae mihi Gandavi existenti subministravit P. Petrus Hiydonck S. T. L.

Het middeleeuws memorieboek van het Gentse klooster, genoemd *de Slaepere*, waaruit P. de Tombeur vele excerpta nam, is niet meer bewaard gebleven. De « collecta quaedam » van P. Cornelius Dielman († Gent, 25 febr. 1656) ⁷⁵) vermeldt N. de Tombeur in ACL, I, 17 onder de titel: *Nomina Religiosorum quos ante Geusiorum tempora, libris et literis Conventus lectis et relectis, deprehendi*. Deze tekst is opgenomen in een verzamelhandschrift van P. Joannes van der Elst († Gent, 6 febr. 1670) e. a., bewaard in het stadsarchief van Gent, fonds Augustijnen n. 4. Zie V. VANDER HAEGHEN, *Inventaire des archives de la ville de Gand. Etablissements religieux*, I, Gand 1887, 19. Dit hs. werd in 1738 door P. Joannes Baptista d'Obercourt gekopieerd en door hem e. a. aangevuld: *Liber obligationum, concionum, missarum, anniversariorum, conventionis cum pastoribus circa funera, reductionis fundationum, legum et cursuum philosophorum, nominum antiquorum Patrum, fundationis monasterii, cum annotatis, Capitulorum, Provincialium, Priorum etc. Professionis fratrum conventualium, viventium et mortuorum*. In folio, 1738, 326 blz., bewaard in ABA, fonds Gent n. 1. Onder n. 2 berust een kopie van 1739, gemaakt door dezelfde kopiist.

Het archief van het Gentse klooster is deels bewaard in het stadsarchief van Gent ⁷⁶), deels in het Rijksarchief te Gent en deels in ABA. In het Rijksarchief berusten 118 oorkonden op perkament van 1330-1699 en 38 bundels en registers, waaronder een renteboek en

⁷⁴) ACL, I, 16.

⁷⁵) P. Cornelius Dielman was de laatste prior van het klooster te Wesel, dat in 1629 werd opgeheven. Hij bracht uit dit klooster een belangrijke reeks oude hss. mede, die vermeld worden door A. SANDERUS, *Bibliotheca Belgica manuscripta*, I, Insulis 1641, 295-296.

een cartularium van ca. 1550 (in-folio, 254 ff.), een groot cartularium uit de 17^e eeuw, waarin 220 oorkonden van 1374-1663 overgeschreven zijn (in-folio, 263 ff.) en meerdere renteboeken en registers van inkomsten en uitgaven uit de 17^e en 18^e eeuw. In ABA, fonds Gent (oud archief) berusten een dertigtal registers en ongeveer 130 documenten, waaronder ook enige geschriften betreffende de Gilde van het H. Bloed, vermeld door N. de Tombeur, nl. een register van perkament (in-folio, 132 beschreven blz.), begonnen in 1645 en voortgezet tot 1784, alsmede een ander register, getiteld: *Handtbouck van het Broederschap van den Heileghen Sacramenten, ter eeren van het pretieuse Bloet Christi vernieut bij Deken ende proviseerdeis, anghecommen den xij Junij 1594, onderhouden int Cloostere vande Augustijnen der stede van Ghendt*, geschreven in 1604 door Robertus Cazier en voortgezet tot 1623. Andere stukken van het Gentse kloosterarchief zijn bewaard in de bibliotheek van de universiteit te Gent o. m. onder G. 4392 een professieboek (in-4°, 178 ff.), begonnen in 1622 en voortgezet tot 1685⁷⁶⁾, alsook in het archief van het bisdom Gent, nl. 56 oorkonden van 1296 (kopie)-1847.

8. *Chronicon Conventus Mechliniensis Authore P. Lamberto à S. Joanne S. T. L. ibid. Priore, & Conventus Lovaniensis Filio. Item liber Memorialis ejusdem Conventus per P. Joannem Naevium olim Provinciale.*

Beide hss. zijn bewaard in ABA, fonds Mechelen n. 9 en 13.

Het hs. van P. Lambertus à S. Joanne († Leuven, 23 dec. 1662), samengesteld in 1658, is nu in een zeer slechte staat. De titel luidt: *Chronicon Conventus Mechliniensis Ord. Eremitarum S. Augustini. Authore Adm. R. P. Lamberto à S. Joanne S. T. L. Ab A^o Domini 1252 ad 1658*. In-folio.

Het hs. van P. Joannes Neeffs († Mechelen, 28 juni 1656) is getiteld: *Liber memorialis Conventus FF. Eremitarum S. Augustini Mechliniensis. Collectae enim et notatae sunt in eo res quaedam notabiliores, quae Conventui acciderunt, maximè ab anno Domini 1585, quo Civitas Mechliniensis ad obedientiam Regis Catholici redacta fuit per Principem Parmensem*. In-folio, 1652, 31 blz. De rest van dit register is benut als resolutieboek van het Mechelse klooster van 15 juli 1692 tot 4 mei 1796.

Stukken van het Mechels kloosterarchief zijn bewaard in het Rijksarchief te Antwerpen, nl. ongeveer 100 oorkonden vanaf 1401 en een cartularium van 1594, in het stadsarchief van Mechelen, nl. een professieboek vanaf 1691, in het archief van het aartsbisdom Mechelen o. m. de oudste oorkonde van 8 jan. 1255, en in ABA, waar o. a.

⁷⁶⁾ Zie V. VANDER HAEGHEN, o. c., I, 1-18.

⁷⁷⁾ Een tweede professieboek, begonnen in 1689 en voortgezet tot 1872, is bewaard in ABA, fonds provincialia n. 14.

drie grote charterboeken uit de 17^e eeuw, een naamregister van de broederschappen vanaf 1612 en een boekenkatalogo uit de 18^e eeuw (in-folio, 362 blz.) berusten.

9. *Chronica Monasterii Bruxellensis Authore P. M. Henrico Lancilotto hujus Conventus tertium Priore.*

Niet teruggevonden. Enige stukken uit het kloosterarchief zijn nu bewaard in het Rijksarchief te Brussel ⁷⁸⁾.

10. *Chronicon Conventus Antverpiensis cui titulus: Diaeta.*

Deze kloosterkroniek, begonnen in 1607 door de eerste prior P. Henricus Lancilottus, is niet meer bewaard, maar vele gegevens zijn verwerkt in een nieuwere kroniek, samengesteld in 1760 door P. Franciscus Bellot: *Diarium Ordinis FF. Eremitarum S. P. Augustini in Urbe Antverpiensi ab Anno 1607. Collectore F. Franc. Bellot jubil. Anno 1760.* In-folio, 502 blz. Dit hs. berust met andere stukken uit het Antwerps kloosterarchief o. m. een obituarium van de provincia Belgica ⁷⁹⁾ en een obituarium van het klooster ⁸⁰⁾, in het archief van het aartsbisdom Mechelen ⁸¹⁾. Een rijke kollektie van ongeveer 1000 oorkonden berust in ABA, fonds Antwerpen, alsook het professieboek ⁸²⁾. Enige andere stukken zijn bewaard in het archief van Sint-Augustinus te Antwerpen.

11. *Chronicon Conventus Tornacensis conscriptum à P. Jacobo à Porta ibidem Priore.*

Het origineel hs. (in-4°, 338 gen. blz.) ging op 17 mei 1940 verloren in de brand van de stadsbibliotheek te Doornik. Zie de beschrijving door A. WILBAUX, *Catalogue de la bibliothèque de la ville de Tournai*, I, Tournai 1860, 83-84, n. CLXXV, hernomen door P. FAIDER, *Catalogue des manuscrits conservés à Tournai* (Catalogue général des manuscrits des bibliothèques de Belgique, vol. VI), Gembloux 1950, n. 175.

⁷⁸⁾ Zie A. d'HOOP, o. c., IV, 26-27, n. 11518-11531. Een register van de broederschap der Slaven van Maria te Brussel berust in de Kon. Bibl. te Brussel n. 11716. Zie VAN DEN GHEYN, *Catalogue*, VI, 600-602, n. 4319.

⁷⁹⁾ *Liber Vitae sive Elenchus Patrum ac Fratrum, qui a primis hic coactus Comitiis in Provincia Belgica Ord. Erem. S. August. ex mortali ad vitam immortalem demigrarunt.* In-folio, 1628-1793, 370 blz.

⁸⁰⁾ Dit hs. (in-folio, 94 blz.), samengesteld door P. Ignatius Coenen († Antwerpen, 31 okt. 1771), werd uitgegeven in *Verzameling van Graf- en Gedenkschriften van de Provincie Antwerpen*, IV, Antwerpen 1859, 272-280.

⁸¹⁾ Zie *Annuaire du cergé de l'archevêché de Malines*, 18 (1914), 11.

⁸²⁾ *Professionale Fratrum Eremitarum D. Augustini in oppido Antverpiensi ab anno 1609, 15 Augusti.* In-folio, 1609-1795, 230 ff.

Een nauwkeurige kopie, gemaakt in 1911 door P. Augustin Feutry, is evenwel bewaard in ABA, fonds Doornik n. 1: *Chronique du couvent de Tournay de l'ordre de nostre glorieux père Saint Augustin. Par P. Jacques de la Porte, iadis Prieur dudict Couvent... M.DC.XLII.* In-4°, 322 blz. De rest van dit hs. is door P. Feutry benut voor afschriften van verschillende stukken betreffende het klooster van Doornik, die tot mei 1940 bewaard werden in het Rijksarchief te Mons o. a. een *Catalogus Religiosorum defunctorum hujus Conventus Tornacensis Professorum ab anno 1319, quo primum admissi sumus in hac civitate Tornacensi* (blz. 343-379). Dit obituarium loopt tot en met 9 nov. 1794.

12. Registrum Conventus Hasselensis, cui titulus Res memorabiles Conventus Erem. S. Augustini in Oppido Hasselensi per P. Adolphum Bisenum Priorem pro tempore.

Deze kroniek hebben wij niet teruggevonden. Volgens een aantekening in ACL, I, 23 ontving N. de Tombeur dit hs. uit Hasselt. P. Adolphus van der Biest († Brussel, 2 jan. 1649) schreef deze kroniek tijdens zijn prioraat te Hasselt (1634-1637). P. Joannes Mantelius zette dit werk voort van 1637 tot 1675.

Een gedeelte van het kloosterarchief is bewaard in het Rijksarchief te Hasselt, in het stadsarchief en provinciaal Museum te Hasselt. In ABA, fonds provincialia n. 22 berust het professieboek, begonnen in 1584 en voortgezet tot 1791.

13. Historia Conventus Coloniensis mihi transmissa per P. M. Nicolaum Girken S. T. D. Coloniensem, & Provincialem.

Niet teruggevonden. P. Girken zond aan P. de Tombeur een regestenlijst van de oorkonden van 1244 tot 1449, die in het Keuls kloosterarchief bewaard werden en andere aantekeningen, die vermoedelijk ontleend zijn aan de kloosterkroniek, samengesteld in 1676 door P. Arnoldus Neelsbach: *Monasterii Coloniensis ff. eremitarum s. p. Augustini Historiae quinque saecularis libri sex*, bewaard in de universiteitsbibl. te Bonn onder n. S 350⁸³⁾.

14. Excerpta ex Chronico Conventus Aquisgranensis transmissa per F. Fulgentium Heuschen, ibidem Priorem.

Deze kroniek werd samengesteld door P. Lambertus a S. Joanne tijdens zijn prioraat te Aken in 1652-1655. Zie PB, 222. Niet weergevonden.

15. Chronica & Annales Conventuum aliorum, ex eorumdam

⁸³⁾ Een meer uitvoerige beschrijving geeft H. NEU, *Dramatische Aufführungen im Kloster der Augustiner-Eremiten in Köln*, in *Jahrbuch des Kölnischen Geschichtsvereins*, 26 (1951), 129.

Archivis, ut Conventus Traiectensis, Iprensis, Leodiensis, Bullonien-sis, Diesthensis & c.

In ABA, fonds Ieper n. 94 berust de kroniek van het Iepers klooster, samengesteld door P. Jacobus Spyliaert († Ieper, 7 jan. 1685): *Historia Monasteriorum Iprensium Sacri Ordinis Eremitarum S. P. Augustini ab Anno 1263*. In-folio, 842 bz. Met aanvullingen tot en met 1790. Het archief van het klooster te Ieper is gedeeltelijk bewaard in ABA, nl. 106 nummers, waaronder het professieboek, begonnen in 1594 en voortgezet tot 1792. In de stadsbibl. te Brugge berust onder n. 599 een boekenkatalogoog van 1678.

Voor de geschiedenis van het klooster te Diest raadpleegde N. de Tombeur een handschrift van P. Rumoldus Croon († Diest, 1632). *Tumultuaria descriptio foundationis familiae hujus Diesthensis*, bewaard in ABA, fonds Diest, samen met een gedeelte van het oude klooster-archief. Een ander gedeelte is bewaard in het Rijksarchief te Brussel⁸⁴). Een kroniek van het klooster te Hazebroek, geschreven in 1719, is gebonden bij PBD, V, 333-368.

De onder n. 15 vermelde kronieken van de kloosters te Maastricht, Luik en Bouillon alsook vele andere bronnen, die N. de Tombeur kende o. m. de kronieken van de kloosters te Rijsel, Douai, en La Bassée, samengesteld in de 17e eeuw door P. Jacques de la Porte⁸⁵), hebben wij niet teruggevonden. Daarentegen zijn meerdere belangrijke bronnen, die nu nog in het provinciaal archief te Gent en elders bewaard zijn en waarvan wij hier geen volledige inventaris kunnen geven, aan hem onbekend gebleven⁸⁶.

16. Citantur nonnulla ex Alphabeto P. Thomae De Herrera⁸⁷), ex Monastico Augustiniano Crusenii⁸⁸), & aliis Authoribus probatis.

N. de Tombeur bouwde zijn *Provincia Belgica* voornamelijk op met gegevens uit onuitgegeven geschriften en archiefbronnen, maar hij

⁸⁴) Zie A. D'HOOP, o. c., IV, 175-188, n. 13538-13596.

⁸⁵) PB, 161. De inhoudstafel van de kroniek van het klooster te La Bassée is gekopieerd in het belangrijk verzamelhandschrift van A. Lubin, bewaard in de Kon. Bibl. te Brussel n. II, 2590, f. 25-27v. Zie de beschrijving van dit hs. door J. VAN DEN GHEYN, *Catalogue*, VI, 49-53, n. 3642.

⁸⁶) Hij vermeldt o. m. niet het hs. van P. Joannes uutten Eechout († Amsterdam, 28 mei 1682): *Annales Ordinis Fratrum Eremitarum S. P. Augustini Amstelodami*. In-folio, 1664-1711, 2 dln., 154 en 278 blz. Culemborg, archief van de Nederl. Augustijnenprovincie. Evenmin een hs. van P. Mathias Agolla († Diest, 9 febr. 1701), missionaris te Nijmegen van 1672-1697: *Manuale Missionis Augustinianae Neomagensis*. In-folio, 48+258 blz. 's Hertogenbosch, Bisschoppelijk Archief. In dit hs. op blz. 98-215: *Rudis Augustinianae Missionis in urbe Neomagensi deductio*.

⁸⁷) *Alphabetum Augustinianum*, Matriti 1646.

⁸⁸) *Monasticon Augustinianum*, Monachii 1623.

kende ook vele gedrukte werken, waarvan hij een lange lijst geeft in PBD, I, 25-31. Vooral voor de algemene geschiedenis van de Orde in het eerste deel van PBD heeft hij de bekende werken van de voornaamste ordeshistorici zoals Henricus van Friemar, Jordanus van Saksen, Alphonsus van Orosco, O. Panvinus, J. Pamphilus, H. Roman, L. Empoli, F. Milensius, Th. de Herrera enz. geraadpleegd. Hij kende ook goed de talrijke werken, die zijn eigen landgenoten in de 17^e eeuw uitgaven in verband met de Ordesgeschiedenis o. a. Th. Gratianus, C. Curtius, C. Lancilottus, J. Naeuius, G. Maigretius, N. Crusenius, Pr. Stellartius, J. Rivius, N. Baxius, J. Brulius, Chr. Lupus, Ph. Elssius, J. Mantelius en N. Plenevaux. Hij geeft in zijn werk de bibliografie van de schrijvers van zijn provincie, waarvoor hij ook meerdere werken van niet-Augustijnen raadpleegde o. a. Fr. Sweertius, *Athenae Belgicae*, Antverpiae 1628, A. Sanderus, *Flandria Illustrata*, Coloniae 1641 en Valerius Andreas, *Bibliotheca Belgica*, Lovanii 1643. Deze bibliografie werd door de latere ordesbibliografen o. a. door Ossinger in zijn *Bibliotheca Augustiniana* (Ingolstadii 1768) overgenomen.

Norbertus TEEUWEN, O. E. S. A.

Leuven.
